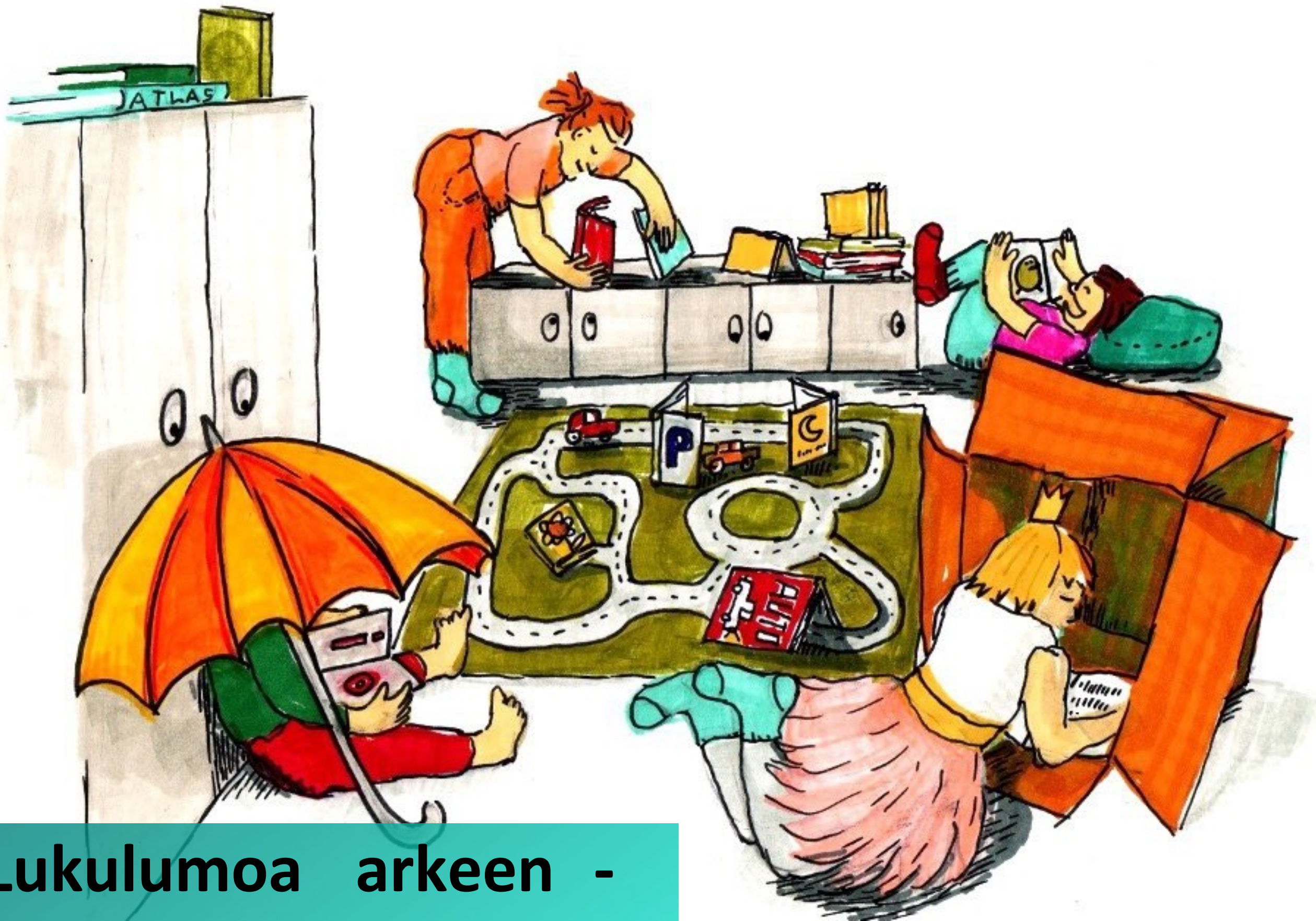

Lukulumoa arkeen -

opas varhaiskasvatukseen

Lukulumoa arkeen - opas varhaiskasvatukseen

Teksti ja materiaalit: Riikkamaria Korhonen

Tekstin toimittaminen: Anne Karjula

Julkaisun ulkoasu ja taitto: Sari Siltavuori

Kuvituskuvat: Riikka Viinikanoja

Kuvat ja videot: Lukulumoa arkeen -hankkeen toiminta ja Sanataidekoulu Aapelin kuva-arkisto

Kiitos Suomen Kulttuurirahaston Pohjois-Savon rahastolle yhteistyöstä ja rahoituksesta.

Esipuhe

Lukulumoa arkeen -hankkeen sanataidekasvattaja kiittää kaikkia hankkeeseen osallistuneita lapsia, perheitä, kasvattajia ja muita yhteistyökumppaneita Rautalammilla, Rautavaaralla ja Kiuruvedellä. Kiitos Pohjois-Savon rahastolle luottamuksesta ja mahdollisuudesta työskennellä ja kehittää lukemiseen tukevia ja innostavia rakenteita. Kiitos Sanataidekoulu Aapelin naiset Anne, Riikka ja Sari tuesta hankkeen aikana sekä yhteistyöstä oppaan toteutuksessa. Kiitos Lumille oikoluvusta ja Jalolle toiminnan innoittajana. Kiitos myös Pohjois-Savon tielaitokselle teiden kunnossapidosta!

Helteisen kuumassa Kuopiossa toukokuussa 2024

Riikkamaria Korhonen

SISÄLLYS

Esipuhe	3
Ohje oppaan käyttäjälle	6
Lukemisen lumo	7
Hanke pähkinäkuoressa	
Mistä lukemisen lumo syntyy?	9
Voiko jokainen lapsi kokea olevansa lukija?	10
Tarinat osana arkea	12
Lukuhetket vuorohoidon arjessa	13
Miten päästä alkuun ja sitouttaa?	15
Kirjatuokion rakenne	18
Lukupaikka	22
Opetellaan kuuntelemaan	26
LORUTUOKIO -toimintamalli	27
AISTIPOLKU -toimintapisteet	30

TUNNEKIRJA -työskentely ja tukikuvaohjeiden merkitys	35
Lorutuokio tunnerunoista	36
Tunnekirja aukeama kerrallaan	37
Elämyksellinen ja toiminnallinen lukeminen	40
Miten tarina syntyy?	47
Tarinakaavakuvat	48
Keksitään yhdessä tarinaa jatkamalla vuorotellen	49
Lelut muuttuvat tarinaksi	50
Kirjan ”pilkkominen” tarinakaavakuviin	51
Oma tarina	52
Tarinan maailma	53
Yhdeksän esimerkkiä kirjan ja taiteiden yhdistämisestä	56
Ajatuksia lukevasta yhteisöstä ja perhelukemisesta	67
Lukeva yhteisö	
Perhelukeminen ja kielenkehityksen tukeminen	69
Lähteet	72

Ohje oppaan käyttäjälle

Lukulumoa arkeen -opas on varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnattu lastenkirjallisuuteen sitouttava, elämyksellistä kirjallisuuskasvatusta tarjoava ja toiminnan ohjausta tukeva opas lapsen lukijuuden vahvistamiseen. Oppaassa esitellään kolmessa Pohjois-Savon kunnassa toteutetun Lukulumoa arkeen -hankkeen sisältöä sekä tarjotaan konkreettisia malleja ja materiaalia varhaiskasvatukseen.

Lukulumoa arkeen -opasta voi käyttää apuna:

- kirjallisuuskasvatuksen alkuun pääsemisessä ja kuuntelemisen opettelemisessa
- kuvien tuetun struktuurin hyödyntämisessä osana lukuhetken toimintaa
- yksittäisten lukuhetkien elävöittämiseen ja lastenkirjallisuuden hyödyntämiseen esim. tunne- ja kaveritaitojen harjoittelussa

- kirjallisuuslähtöisen ja monitaiteisen työskentelyn suunnitteluun
- lapsen omaa tekijyyttä vahvistavan kirjallisuuslähtöisen taidetoiminnan suunnitteluun
- varhaiskasvatusyksikön oman lukuyhteisön tukemiseen
- perhelukemisen tukemiseen

Opas huomioi varhaiskasvatuksen eri ikäiset lapset, erilaiset oppijat, ryhmät ja toimintamuodot. Sukka ja kenkä -symbolit erittelevät, mitkä toimintavinkeistä sopivat 1-3-vuotiaille (sukka) ja mitkä 4-6-vuotiaille (kenkä). Symbolien takaa löytyy myös esimerkkejä toiminnan eriyttämisestä eri ikäisille.

1-3 -vuotiaille

4-6 -vuotiaille

Elämykselliset, toiminnalliset ja keskustelua virittelevät vinkit löytyvät tekstin lomasta [sinisellä](#). Luvussa 2. kuvataan vuorohoidon lukuhetkien erityistarpeita.

Lukemisen lumo

Hanke pähkinäkuoressa

Sanataidekoulu Aapeli toteutti lasten ja perheiden lukemista edistävän ja lukemista tukevia malleja luovan Lukulumoa arkeen -hankkeen Suomen Kulttuurirahaston Pohjois-Savon rahaston tilaamana.

Hankkeen tavoitteena oli sitouttaa lapsia, perheitä ja kasvattajia sekä muita kunnan toimijoita lastenkirjallisuuteen, tukea lasten lukijuutta, kouluttaa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kasvattajia integroimaan lastenkirjallisuutta ja sanataidetta ryhmätoimintaan, kehittää varhaiskasvatus- ja esiopetusryhmien sekä kirjaston välistä yhteistyötä, sekä luoda toiminnan pohjalta malli kasvattajien hyödynnettäväksi.

Hanke toteutettiin Pohjois-Savossa vuosina 2022-2024. Pilottivuonna mukana olivat Rautalampi ja Rautavaara, toisella hankekaudella Kiuruvesi. Sanataidekasvattaja jalkautui viikoittain kuntien varhaiskasvatuksen ryhmiin (päiväkodit, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatus), kirjastoon sekä seurakunnan perhetyöhön. Maakunnassa vietettyjä hankepäiviä kertyi yhteensä 67 ja hankkeen aikana tavoitettiin 640 lasta ja 285 aikuista.

Jokaisella hankekunnalla oli omat toiveet ja tavoitteet. Rautalammella painottui kirjaston ja seurakunnan perhetyön välinen yhteistyö sekä sanataiteen ja lastenkirjallisuuden integroiminen heidän toimintaansa.

Rautavaaralla tavoitteena oli vahvistaa sanataide- ja lastenkirjallisuuslähtöistä toimintaa varhaiskasvatus-, esi- ja alkuopetusryhmissä, sekä tiivistää yhteistyötä paikallisen kirjaston kanssa. Rautalammilla ja Rautavaaralla hankeaika oli neljä kuukautta. Hankkeen toinen vuosi toteutettiin kokonaan Kiuruvedellä.

Kiuruvedellä mukana oli kirjaston lisäksi kaksi päiväkotia, joista toinen tarjoaa vuorohoitoa. Toiminta painottui ensisijaisesti kahteen 5-vuotiaiden ryhmään sekä avoimen päiväkodin toimintaan.

Hankkeessa oli tavoitteena löytää toimivia tapoja sitouttaa lapsia, perheitä ja kasvattajia kirjallisuuden äärelle, sekä löytää uusia malleja tukea lapsia, joille lukemisen äärelle asettautuminen on syystä tai toisesta on vaikeampaa.

Toimintaa toteutettiin rinnakkain kunnan kasvattajien ja hankkeen työntekijän kanssa, jolloin täydennyskoulutus toteutui yhteisessä arkityöskentelyssä. Näin palautteeseen voitiin reagoida välittömästi ja kehittää toimintatapoja tämän vuorovaikutuksen pohjalta. Jokaisessa tapaamisessa oli sekä lapsille että kasvattajille omat tavoitteet.

Toiminta tarjosi kasvattajille erilaisia tapoja hyödyntää monipuolista lastenkirjallisuutta sekä innostaa ja sitouttaa lapsia kirjojen äärelle. Tapaamisten teema ja sisältö puolestaan puettiin lapsille suunnattuun muotoon. Hankkeen toiminta perustui kirjallisuuslähtöiseen monitaiteita hyödyntävään sanataidekasvatukseen.

Mistä lukemisen lumo syntyy?

Kiinnostus kirjoihin ja lukemiseen syntyy tiedostetun lukijuuden kautta. Lukijuus on tekstien, kirjojen ja kirjallisuuden äärellä koettua aktiivista toimijuutta ja omistajuutta, jolloin lapsi hakeutuu kirjojen äärelle, keskittyy omaan ja yhteiseen lukuhetkeen sekä kokee itsensä lukijaksi.

Lukijuus ei ole ulkoapäin annettua tai passiivista vastaanottamista, vaan läsnä olevaa, toiminnallista ja osallistavaa toimijuutta.

Lukemisen lumo syntyy oman lukijuuden aktiivisesta omistajuudesta, joka sitouttaa lasta myös kirjoihin. Lapsilla tämä tarkoittaa kirjojen maistelua, selailua, kirjalla leikkimistä, leikkilukemista, omaa tarinankerrontaa kuvituksen pohjalta, lapsen ja aikuisen yhteistä ohjattua lukuhetkeä tai muuta kirjallista toimintaa. Lapsen lukijuus vahvistuu kasvun kaikissa vaiheissa vauvasta alkaen kehittämällä samalla lapsen lukemisen valmiuksia.

Lukijuutta vahvistamalla lapsi sitoutuu kirjoihin ja syntyy positiivinen itseään ruokkiva kehä.

Voiko jokainen lapsi kokea olevansa lukija?

Miksi toiset lapset näyttävät viihtyvän kirjojen parissa paremmin ja pidempään kuin toiset? Miksi toiset näyttävät keskittyvän lukemaan ja selailemaan kirjaa itsenäisesti sekä malttavat osallistua yhteisessä lukuhetkessä toisia herkemmin?

Lukulumoa arkeen -hanke osoitti, että jokaisen lapsen kirjoihin sitoutuminen ja niistä lumoutuminen on erilaista. Lapset kiinnostuvat kirjoista, kun löytävät itseään kiinnostavan kirjan sekä oman tavan olla kirjan kanssa, ja kun he saavat tarvittaessa tukea ja aikaa oman lukutavan löytämiseen.

Pieni hetki omassa rauhassa sopii yhdelle, toinen puolestaan kaipaa toiminnallisuutta lukemisen lomaan. Kolmas uppoutuu kirjaan muidenkin keskellä pitkiksi ajoiksi, ja neljäs kaipaa aikuisen syliä ja vuorovaikutusta lukuhetkeen.

Jokaisen oman tavan löytäminen on tärkeää, ja siihen on saatava riittävästi aikaa. Lisäksi tarvitaan erilaisia kirjoja, lukuhetkiä ja -tilanteita sekä aikuisten tietoista asennetta etsiä lapsen kanssa yhdessä hänelle sopivaa tapaa¹. On meidän aikuisten tehtävä nähdä se vaiva lukuinnon sytyttämiseksi!

Lukupaiikka

Lukupaiikka - videolla leikitään lukemista.
Videon kesto: 16 s

piirustuksissa ja kädentaidoissa. Ilmiö on nähtävissä hyvin esimerkiksi suosikkianimaatioiden kohdalla.

Tarinat osana arkea

Lasten leikit ovat täynnä tarinoita. Lasten kyky heittäytyä tilanteeseen ja leikillisyyteen tarjoavat loistavan mahdollisuuden hyödyntää kirjallisuuspedagogiikkaa ja sanataidetta varhaiskasvatuksen ryhmissä. Lasten kokonaisvaltainen tapa uppoutua tarinoiden maailmaan ruokkii heidän omaa tarinankerrontaansa, mielikuvitusta ja sanoilla leikkimistä.

Tarinat jäsentävät lasten ajatuksia, tunnekokemuksia ja laajentavat maailmankuvaa. Nykypäivän lastenkirjallisuudessa on valtavasti monimuotoisia esikuvia lapsille, jotka luovat kuvaa siitä mihin pystymme ja miten selviämme elämässä. ² Tarinankerronnan ylläpitäminen arjessa vahvistaa lapsen lukijuutta ja tukee lukemisen valmiuksia.

Lastenkirjallisuus pursuaa erilaisia tarinoiden maailmoja ja sieltä löytyy varmasti jokaiselle aineksia omiin tarinoihin. Kun tarina tempaa mukaansa, se näkyy mm. lapsen leikissä,

Kirjojen ja tarinoiden voimaa voi hyödyntää samalla tavalla. Kirjojen pohjalta voi rakentaa monipuolisesti varhaiskasvatussuunnitelman mukaista toimintaa, vaikka koko toimintakaudeksi.

Kun lukuhetkessä on huomioitu lapsen osallisuus, kokemus jättää vahvemman muistijäljen. Tällaisten toimintahetkien toistuessa lapsen innostus kirjoihin kasvaa ja sitoutuminen vahvistuu.

Lukuhetket vuorohoidon arjessa

Hanketoimintaa toteutettiin myös yhdessä vuorohoitoryhmässä, jossa kerättiin tietoa erityisesti vuorohoidon tarpeista kirjallisuuskasvatuksessa.

Kun lapsi käy hoidossa epäsäännöllisesti ja ehkä vain muutamina päivinä viikossa, toiminnan suunnittelu myös kirjallisuuskasvatuksen saralla kaipaa erityistä huomiota ja ennakkointia.

Lapsen omat sekä kahdenkeskiset lukuhetket aikuisen kanssa on helppo järjestää samalla tavalla kuin muillekin lapsille, vaikka ajankohdat ja paikat olisivat erilaiset.

Projektiluonteiset tai laajemmat kokonaisuudet vaativat enemmän aikaa ja toiminnan soveltamista, jotta lapsi pääsee kokemaan yhdessä tekemisen riemua muiden lasten kanssa. Kokemus on tärkeää lapsen yhteisöllisyyden, vertaisoppimisen sekä yleisesti kirjoihin sitoutumisenkin kannalta.

Hankkeessa hyväksi havaittiin myös, että ryhmään nimetään yksi kirjallisuuskasvatuksesta vastaava kasvattaja, jolla on käsitys missä mennään, ja mitä milloinkin tehdään. Hän ottaa suunnittelussa myös huomioon sisällön muokattavuuden, lasten kehitykselliset ja ajalliset tarpeet. Tämä ei tarkoita kuitenkaan sitä, että lukuhetket ja muu kirjallisuuskasvatus olisi tämän yhden henkilön vastuulla ja varassa.

Vuorohoidon arjessa mahdollisimman tasapuolisen kirjallisuuskasvatuksen tarjoaminen kaikille lapsille onnistuu, kun kirjojen ja lukuhetkien mentäviä rakoja etsitään tietoisesti arjesta ja luodaan niihin rutiinit. Vaikka toimintaa koordinoisi yksi kasvattaja, sen toteuttamiseen osallistuu ja sitoutuu koko tiimi.

Meidän aikuisten tehtävä on sytyttää lapsessa lukuinto!

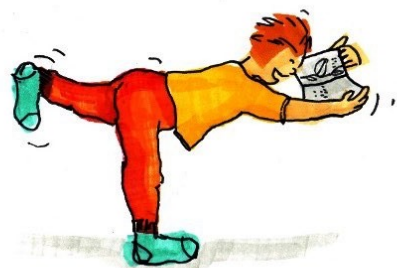
Ennakkosuunnittelulla vuorohoidon iltapäivä- ja iltatoiminnassa pystytään toteuttamaan samaa sisältöä, mitä muiden kanssa on tehty esim. aamupäivällä. On myös hyväksyttävä ajatus, että toiminta ei välttämättä ole kaikille samanlaista. Lapsi, joka käy

ryhmässä harvemmin kaipaa usein myös paljon leikkiaikaa muiden lasten kanssa. Tällöin mm. tarinankerrontataitoja voi tukea osana leikkiä.

Viitteet: ¹ Aerila & Kauppinen, 2021, 24.

² Aerila & Kauppinen 2021, 114

Miten päästä alkuun ja sitouttaa

Osalle lapsista kirjan äärelle asettautuminen ohjatulla tuokiolla on helpompaa kuin toisille. Kun lukuhetkeen luodaan toistuva rakenne, ja toimintaa jäsennetään esim. tukikuvilla³ sekä osallistavalla toiminnalla, tarjotaan tasapuolisemmat mahdollisuudet kaikille lapsille osallistua lukuhetkeen.

Tuokion aluksi kuvat käydään läpi. Toiminnasta toiseen siirtyessä tarkistetaan, missä ollaan menossa. Tilanteen herpaantuessa, voidaan palata kuviin ja katsoa, montako kohtaa on vielä jäljellä.

Kaikki lapset hyötyvät kuvien käytöstä. Lukulumoa arkeen -hankkeessa havaittiin, että osalle lapsista kuvien käytöllä on merkittävä rooli kirjaan sitoutumisessa. Myös

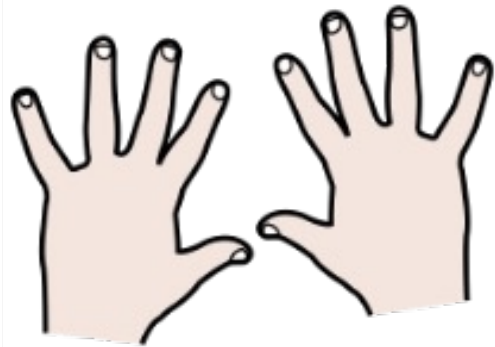
levottoman lapsen on mahdollista sitoutua yhteiseen hetkeen, kun kuvien avulla lapsi voi hahmottaa kokonaisuuden sekä missä kohtaa toimintaa ollaan menossa. Hyödyt tulevat esille, kun samaa rakennetta toistetaan useita kertoja samalla tavalla, esim. koko toimintakauden ajan.

Kirjatuokion kesto voi olla 20-60 min ryhmästä, aiheesta, toiminnan sisällöstä ja ryhmän kokemuksesta riippuen. Toimintapaikan voi valita ryhmän tarpeita ajatellen. Jos kirjan äärellä oleminen on vierasta tai ryhmä kaipaa keskittyäkseen mahdollisimman virikkeetöntä tilaa, voi lepohuone olla paras paikka toiminnalle. Kirjatuokion voi ohjata piirin muodossa, kuin tarinanuotiolla istuen. "Tarinanuotio" mahdollistaa myös erilaiset ja vaihtuvatkin kuunteluasennot. Lepohuone on usein myös tilana sellainen, että siellä mahtuu liikkumaan esim. pienryhmän kanssa.

Ryhmässä voi olla hyvinkin eri tavoin kirjan äärelle sitoutuvia lapsia. Toiminnan jakaminen pienryhmiin tarjoaa mahdollisuuden hyödyntää vertaisoppimista. Toimintaa voi eriyttää myös niin, että erilaiset pienryhmät pääsevät osallistumaan omien kykyjensä mukaan ja saamaan näin onnistumisen kokemuksia.

LUKUHETKITOIMINTAA VOIDAAN JÄRJESTELLÄ MYÖS TUKIKUVILLA

Aloitusloru / rytmi

Tuokion kirja

Kirjaan liittyvä toiminta

**Loppuruno /
rauhottuminen**

Papunet: Kuvapankki

Lasten ja kirjojen välisiä esteitä madalletaan, kun kirjat ovat lasten korkeudella ja saatavilla. On tärkeää, että lapset pääsevät valitsemaan mieleisiään kirjoja myös itse esimerkiksi kirjastosta.

Yhteisellä tuokiolla luettu kirja voidaan asettaa vapaasti lasten saataville, jolloin lapsi voi itse palata kirjan äärelle tai pyytää aikuista lukemaan kirjaa uudestaan. Sitoutumista vahvistaa myös monipuolinen kirjatarjonta. Jos tarjolla on aina samat lasten lempihahmoista kertovat kirjat, ei lukijuus pääse kehittymään monipuolisesti.

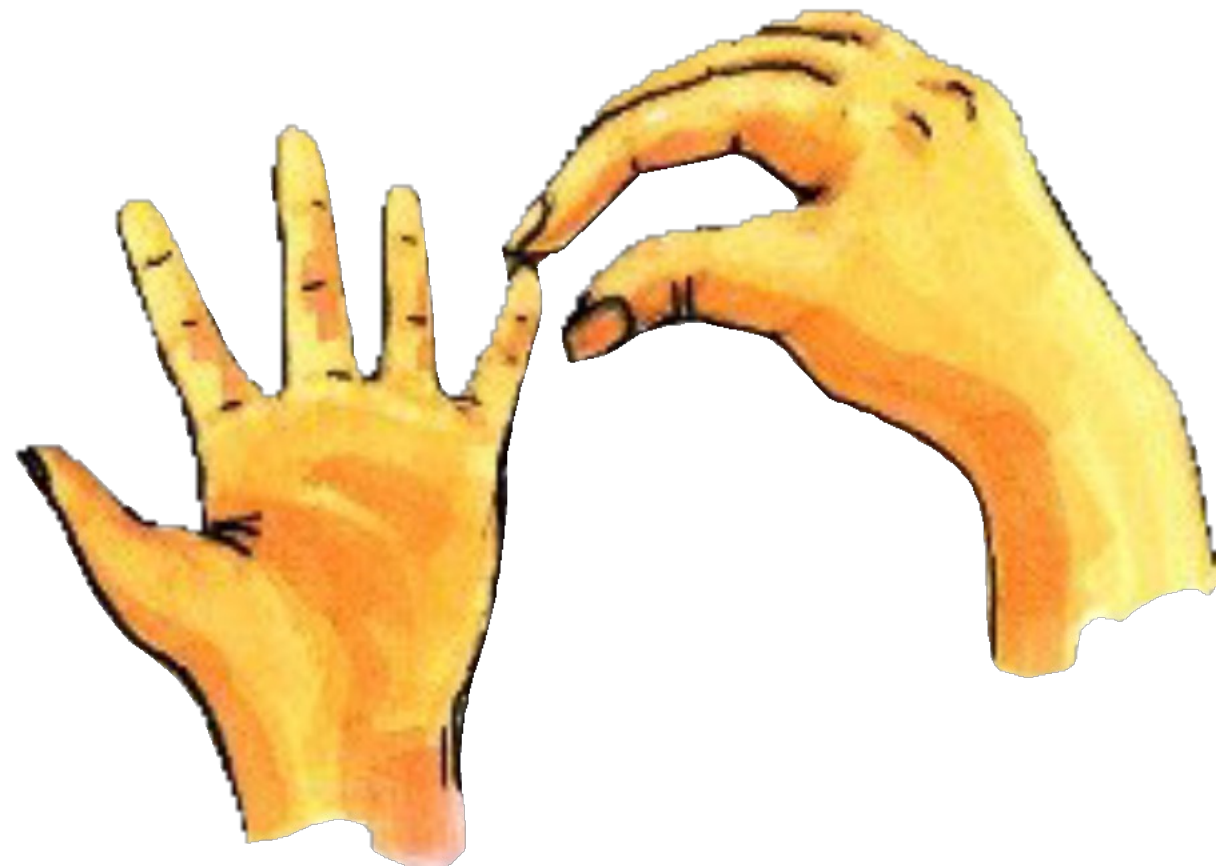
Aikuisen tehtävä on tarjota lapsille myös sellaisia kirjoja, kirjallisuuden lajeja ja -hahmoja, jotka eivät ole valmiiksi tuttuja. Lapsen saataville asetettu rikas kirjavalikoima vahvistaa lapsen lukijuutta.

Kirjatuokion rakenne

Kirjatuokiot kannattaa suunnitella ja rakentaa huolella. Kun toiminta kirjan äärellä on hyvin jäsenneltyä ja toistuvaa, mieltää lapsi sen silloin osaksi varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria.

Lukuhetket ovat parhaimmillaan yhteisöllisiä tapahtumia, joissa jokaisella on mahdollisuus uppoutua käsiteltävään teokseen, eläytyä luettuun ja olla läsnä yhteisessä hetkessä. ⁴

Osallistava alkuloru kutsuu yhteiseen toimintaan.

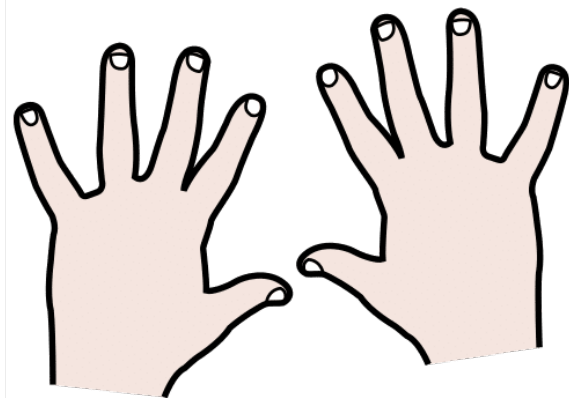
Kirjan käsittelyssä on hyvä hyödyntää myös fyysistä toiminnallisuutta

Tuokion rakenne syntyy lasta osallistavan fyysisen toiminnan, keskustelun ja kuuntelun vuorottelusta. Lukuhetken rakenteen voi muodostaa neljästä osasta: alkuloru tai -rytmi, toimintaan lämmittely, varsinainen toiminta ja loppuruno tai -rauhottuminen. Alku ja loppu pysyvät aina samoina, mutta muu toiminnan sisältö vaihtelee. Alku- ja loppurutiineihin on hyvä liittää

myös lasta osallistavaa toimintaa, jolloin lapsi voi ottaa aktiivisen roolin ja sitoutua toiminnan kautta yhteiseen toimintaan. Myös vaihtuvassa sisällössä aktiivisuuden tasot vaihtelevat. Jos lämmittelyssä lasten osallisuus pohjautuu keskusteluun, kirjan käsittelyssä on hyvä hyödyntää fyysistä toiminnallisuutta – ja päinvastoin.

TUOKION RAKENNE TUKIKUVIN

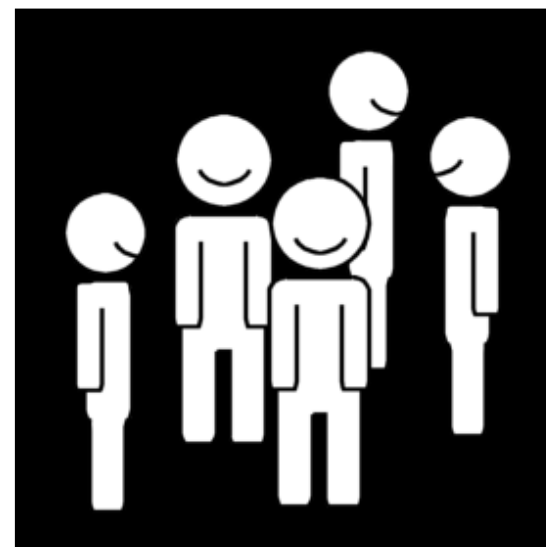
KUVA 1

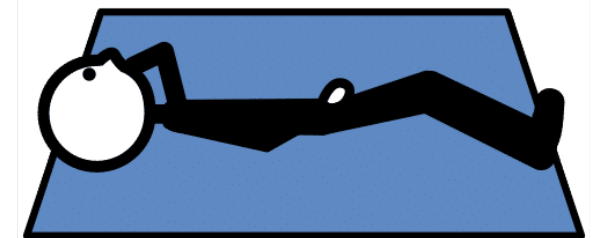
KUVA 2

KUVA 3

KUVA 4

1. Sormiloru tai rytmi toimii alkurutiinina, joka kutsuu lapset yhteiseen hetkeen, kiinnittää huomion, auttaa keskittymään ja sitoutumaan toimintaan. Alkuloruksi sopii esim. Tittamari Marttisen Kättelyruno⁵.

2. Aiheeseen johdatteleva toiminta, joka herättää kiinnostuksen kirjaan. Lämmittelynä toimivat esim. kirjaan tutustuminen kuvituksen avulla tai kirjan hahmon esittely roolimerkkiä hyödyntäen (liite 1: Roolimerkin käyttö lukuhetkessä).

3. Kirjaan liittyvä toiminta voi osallistaa lapsia eri tavoin. Fyysinen toiminta luo keuhokokemuksia, kun tarinan eri kohdista aktivoidutaan tekemään patsaskuvia, tai kirjan teemaan liittyen tehdään kannustuspiiri hyvistä kaveritaidoista. Keskustelun äärellä taas päästään sukeltamaan syvemmin kirjan aiheeseen esimerkiksi nimeämällä kirjassa esiintyvän hahmon tunteita tukikuvia

(liite 2) apuna käyttäen tai täydentämällä hahmon henkilökorttia (liite 3).

4. Loppurunot tai -ääni voi olla aina sama tai vaihtua käsiteltävän kirjan teeman mukaan. Loppurutiinin aikana lapsen tehtävänä on itsensä rauhoittaminen, joka tapahtuu aina samalla tavalla, esimerkiksi silmät kiinni selällään maaten ja kuunnellen.

Loppurunoksi sopivat rauhalliset runot. Esimerkiksi Leena Laulajaisen Sanakin voi riittää⁶ sopii hyvin tuokion loppuun.

***Kirjaa tai satua ei tarvitse lukea kerralla.
Kirjan käsittelyä voi jakaa eri tuokioille tai siitä
voi käsitellä osan tuokiolla ja osan
lepohuoneessa kuunneltuna satuna.***

LUKUPAIKKA

Vaikka lukuhetki ei vaadi tietynlaista tilaa, voi lukupaikalla olla väliä.

Rauhallinen ja virikkeistä (varsinkin digilaitteista) vapaa tila sulkee ulkopuolelleen ylimääräiset ärsykkeet.

Ryhmätilaan voi rakentaa pysyviä lukupaikkoja, mutta yhtä toimivia ovat lasten omat hetkessä rakennetut lukumajat ja -paikat.

Lukumaja syntyy mielikuvituksen avulla pöydän tai tuolin alle, mutta viltillä, kankaalla, sermillä, patjalla tai sateenvarjolla saa lukutiloihin nopeasti omanlaistaan tunnelmaa. Lukumajoja voi rakentaa myös mm. pahvilaatikoista ja pussilakanoista⁷.

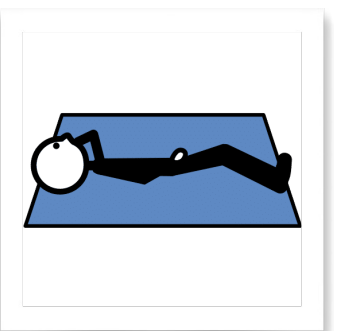
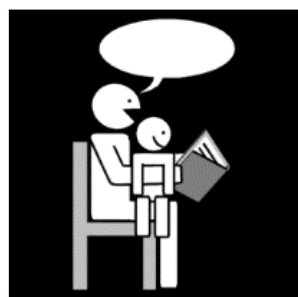
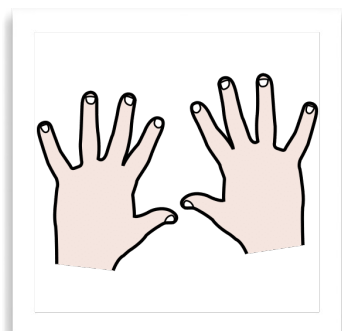

Rauhallinen ja virikkeistä vapaa tila sulkee ulkopuolelleen ylimääräiset ärsykkeet.

Lukumajan rakentamista ja majassa lukemaan rauhoittumista voi myös harjoitella.
Lukumaja -tuokiolla voi hyödyntää tutuksi tullutta lukuhetken rutiinia.

Alku- ja loppurutiinit pysyvät sanoina, ja vaihtuvissa toiminnoissa kerrotaan mitä tehdään tai mitä on mahdollista tehdä.

LUKUMAJATUOKION RAKENNE TUKIKUVIN

Papunet: Kuvapankki

Lukumajatuokion alkurutiinin jälkeen voidaan lukupaikkaa pohtia esimerkiksi draamaharjoituksen (liite 4: Rakennetaan tilaa) avulla. Tuokio jatkuu majojen rakentamisella, jonka jälkeen majoja hyödynnetään rauhallisina lukutiloina.

Lapset voivat lukea valitsemaansa kirjaa yhdessä, yksin tai aikuisen kanssa - lasten toiveiden mukaan. Lukuhetken jälkeen keräännytään yhteen ja jokainen saa esitellä kirjan, johon tutustui lukumajassa.

Tuokion päätteeksi lapset siis vinkkaavat kirjoja toisilleen. Kirjoista voi kannen lisäksi esitellä esimerkiksi lukijan lempikohdan. Tuokio päättyy majojen siivouksen jälkeen tuttuun loppurutiiniin.

Viitteet:

³ Papunet kuvapankki

⁴ Aerila & Kauppinen 2021, 180

⁵ Onnenpäiviä: runoja lapsen juhlaan (sis. leikkiohjeen)

⁶ Riimikissa kikattaa: Runoretki pienille

⁷ Aerila & Kauppinen, 2019, 86

Opetellaan kuuntelemaan

Kirjojen lukemista ja kuuntelua voi harjoitella samalla tavalla kuin mitä tahansa muutakin uutta taitoa.

Emme oleta, että lapsi osaa leikkiä piilosta, jos sitä ei harjoitella vauvasta alkaen eri variaatioita hyödyntäen. Sama pätee kirjan kanssa.

Vuorovaikutteiset lukuhetket tarjoavat hyvät puitteet erilaisten taitojen kehittymiselle ja yleiselle hyvinvoinnille. Lukuhetkellä opitaan mm. myös sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja.

Yhteiselle tuokiolle asettuminen voi tuntua vaikealta lapselle, joka ei ole tottunut lukuhetkiin tai hakeudu itsenäisesti kirjojen ääreen. Kirjaan tutustumisen voi silloin aloittaa pienistä, arjessa toistuvista ja ohimenevistäkin hetkistä, sillä lukemiseen sitoutuminen perustuu lapsen omaan tahtoon ja aktiivisuuteen⁸.

”Lapsen kirjallisuuskäsitys laajenee, kun kirjoihin sosiaalistutaan vähitellen hankkimalla kokemuksia monenlaisten tekstien

lukemisesta. Lapselle kannattaa tarjota jo varhain erityyppistä kirjallisuutta: monenlaista kuvitusta, vaihtelevia aihepiirejä ja erilaisia tekstin rakenteita ja kerrontaa.” Mm. tämän Teresa

Cremin näkemyksen laajalti kirjallisuuskasvatusta ja lukemisen menetelmiä teoksissaan tutkineet Aerila ja Kauppinen (2019) nostavat esiin kuuntelijaksi ja aktiiviseksi lukijaksi kasvamisessa.

Monipuolisen kirjallisuustarjonnan lisäksi kuuntelemisen opetteluun tarvitaan lapsentahtisuutta.

Kirjojen sisällöt, haastavuus ja tapa olla kirjan kanssa on hyvä sovittaa lapsen ikä- ja taitotasoon.

Arkeen voi luoda kirjan kokoisia paikkoja, joiden avulla lukemisen syntyy rutiineja ja toistoa. Aktiiviseksi lukijaksi kasvamiseen lapset tarvitsevat myös tilaa omien kommenttien ja kysymysten esittämiseen.

Lukulumoa arkeen -hankkeessa luotiin kolme toimintamallia osallistavaan ja elämykselliseen lukemiseen, jotka huomioivat eri tavoin kirjojen äärelle asettuvat lapset.

LORUTUOKIO-toimintamalli

Lorutuokio on runoja ja loruleikkejä yhdistävä lyhyt tuokio (15-20 min), jossa tuokion ohjaaja johdattelee lapset yhteiselle lorumatkalle.

Keskeistä toiminnassa on yhtäaikaista osallistumista, rytmin ja liikkeen hyödyntäminen sekä toistot. Elämyksellisyys luo kiinnostuksen ja sitouttaa lapsia toimintaan. Yhtä teemaa voidaan käsitellä yhdellä tuokiolla tai useamman tuokion ajan.

Lorutuokioon voi sisällyttää myös kirjaan tutustumista, jolloin tuokion eri kerroilla tietyssä vaiheessa luetaan ja käsitellään kirjasta esim. yksi aukeama.

Lorutuokio
mahdollistaa minkä tahansa aiheen
käsittelyn kevyesti tutustuen tai syvällisesti
paneutuen. Toiston merkitys on toimintamallin
ydin. Kun lapset ovat sisäistäneet perusmallin,
voi toimintaan lisätä vaihtuvia osia
(esim. uuden lorun).

Veden elämää -lorutuokio

Veden elämää -lorutuokion runot ja teokset

Jenni Erkintalo: Värejä meressä

Eppu Nuotio: Pienillä jaloilla¹⁰

Vuokko Hurme: Soudetaan, huovataan!¹¹

Suomalainen kansanruno: Vedetään nuottaa¹²

Kirsi Kunnas: Lipilipi¹³

Tarvitaan: matto, parittomista sukista tehtyjä kaloja, viltti, ohut sininen kangas + kirjat ja loruleikkiohjeet

- 1 Toiminta käynnistyy lattialla piirissä istuen. Asetutaan esimerkiksi sinisen maton tai kankaan ympärille ja loruillaan Pienillä jaloilla -loru. Loru leikitään molemmille jaloille. Aloituserun tarkoitus on kutsua ja houkutella lapset yhteiseen toimintaan.

- 2 Varsinaiseen teemaan sukellaan Soudetaan, huovataan! -loruleikillä. Soutaa voi myös yksin, jolloin jokainen voi keskittyä omaan toimintaan. Loru leikitään kolme kertaa. Ensin on tyyni sää ja soutaminen on rauhallista. Sitten tuuli yltyy ja liike kasvaa. Lopulta tulee myrsky, jolloin liikekin on isoa. Suotamiskerroilla voi hyödyntää eri kokoista liikettä ja äänenpainoja, jotka tuovat leikkiin erilaisia elementtejä. Soutaminen päättyy veneen kaatumiseen, mistä on luontevaa "sukeltaa veteen" - ja ottaa mukava kuunteluasento.

- 3 Värejä meressä -kirjaan tutustutaan aukeama kerrallaan, käyttäen apuna aina saman tyyppisiä kysymyksiä. Aukeamaa voi käsitellä eri tavoin: sanoittamalla kuvituksia, lukemalla, ääntelyillä, kuvitusta yhdessä tutkimalla tai lasten kanssa omaa tarinaa keksimällä.

4 Pienen lukuhetken jälkeen lattialta eli "veden alta" on hyvä nousta pintaan toiminnallisen liikkeen kautta. Liike kertoo lapsille konkreettisesti toiminnan etenemisestä seuraavaan vaiheeseen ja mahdollistaa energian purkamisen. Lapsille kerrotaan, että sukellusmatkalla on tullutkin jo nälkä. Voidaan pohtia, mitä ruokaa vedestä voi saada ja ryhdytään kalastamaan Vedetään nuottaa -lorun äärelle. Jalat tuodaan tiiviisti piirin keskelle ja niiden päälle heitetään viltti eli kalanuotta. Ensin voidaan ihmetellä villisti lammessa (viltin alla) liikkuvia kaloja (varpaita). Sitten sukkakalat heitetään veteen ja alkaa Vedetään nuottaa -lorun mukainen kalastus. Loru päättyy viltin ylös heilautukseen ja kalojen lentämiseen ympäri huonetta ja kalastajia. Kerätään kalat ja leikitään loru kolme kertaa.

Lorutuokio toimii hyvin pientenkin lasten kanssa!

5 Lorutuokion päättää loppuruno Lipilipi, jonka aikana lapset voivat levätä sinisen kankaan alla, kun aikuiset heiluttelevat kangasta yllä.

Sukkakaloja, merimakkaraita ja -tähtiä sekä mustekaloja voi tehdä parittomista sukista, lapaista ja sormikkaista lasten kanssa yhdessä. Vilttiin voi ommella verkkoa mukailevan ristikon, jolloin kalat saadaan pujotettua nuotan solmuihin, eivätkä ne irtoa niin helposti nuottaa kopistellessa.

AISTIPOLKU-toimintapisteet

Aistipolku sisältää viisi lastenkirjallisuuteen pohjautuvaa moniaistista pistettä. Lapset kulkevat aisteja virittelevään seikkailuun yhdessä aikuisen kanssa. Aistipolun voi rakentaa viiden pisteen kokonaisuudeksi esimerkiksi ryhmä- / liikuntatilaan tai tutustua yhteen pisteeseen kerrallaan.

Keskeistä toiminnassa on lapsen ja aikuisen vuorovaikutus, yhdessä tutkiminen ja keskustelu sekä aistien tunnistaminen, nimeäminen ja käyttäminen. Pisteiden elämyksellisyys syntyy pienistä yhdessä koetuista asioista.

Aistiradan suunnittelussa on huomioitu helppokäyttöisyys, nopea pystytys ja muunneltavuus eri kirjallisuuteen. Polun materiaalit ja ohjeet löytyvät liitteestä 5: Aistipolku.

Polkuun liittyvät kirjat voi lainata kirjastosta.

Aistipolkukokonaisuudessa käytetty kirjallisuus:

Leena Junnila: Lits Läts Lätäkkö!

Katie Daynes: Miksi aurinko paistaa?

Kerttu Rahikka: Vaapero ja Taapero pukevat

Liisa Kallio: Pikku Papun orkesteri

Eric Carle: Pikku toukka paksulainen

VIISI AISTIPOLKUPISTETTÄ

Lumiukkojen tunteet -piste

Tarvitaan: Lits Läts Lätäkkö! -kirja.

Jumppapatja/t, jossa lapsi mahtuu tekemään kuperkeikkoja.

Auringon lettutaikina -piste

Tarvitaan: Miksi aurinko paistaa? -kirja.

Erivärisiä silkkipaperin paloista etukäteen valmiiksi tehtyjä pieniä palloja.

Jokaiselle värille tarvitaan oma astia ja yksi taikinakulho, johon lettutaikinan voi jokainen vuorollaan kasata.

Tuoksuttelua varten pieniin lasipurkkeihin tai kangaspusseihin laitetaan etukäteen eri mausteita (esim. vanilja, maustepippuri, kardemumma ja kaneli).

Auringon säteen mittaamiseen tarvitaan naru (3-6 m), jonka päällä voi kävellä. Naru on aina aluksi palloksi kieritettynä.

Audio: Aurinko, aurinko lettuja paistaa. Loruttelijana: Riikkamaria Korhonen

Oma keho ja pukeminen -piste

Tarvitaan: Vaapero ja Taapero pukevat -kirja.
Kori, jossa erilaisia ja eri tuntuisia materiaaleja (liukas, karhea, nihkeä, karvainen, kova, pehmeä, jne.).

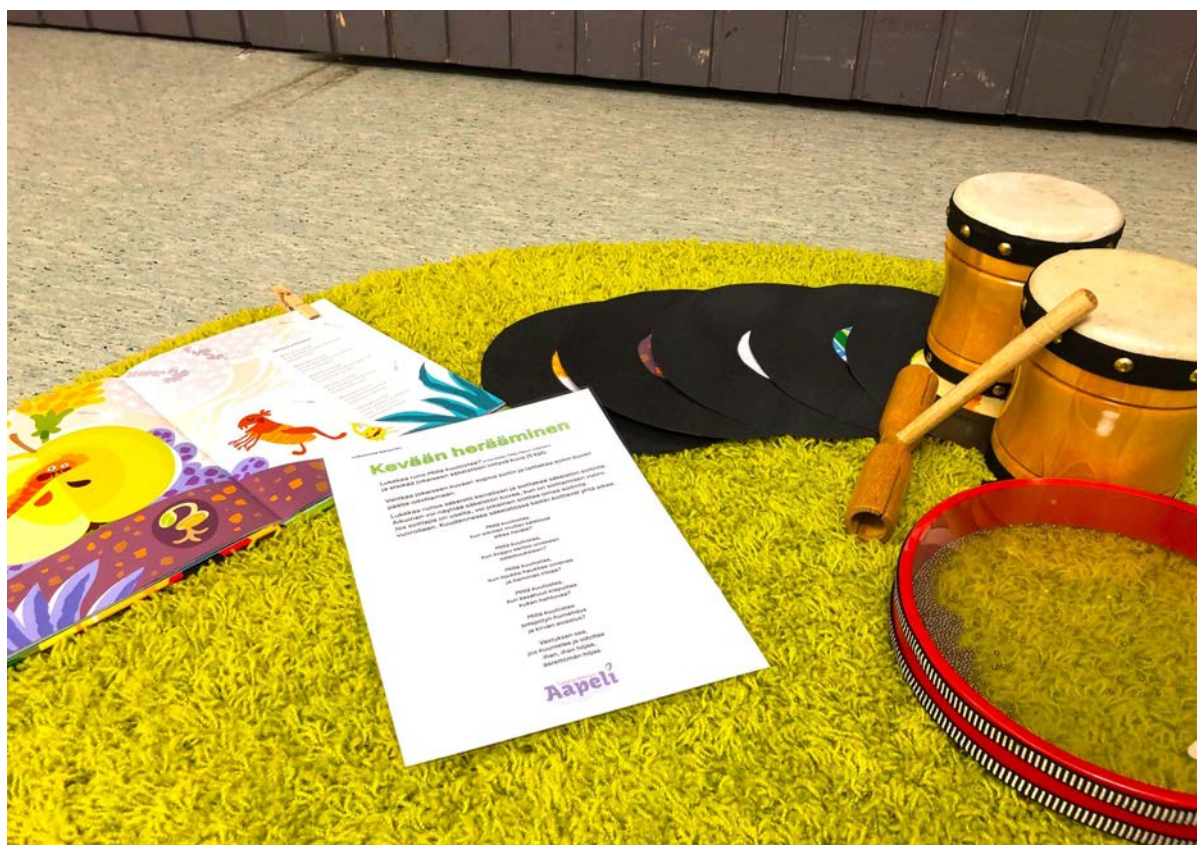
Kokeiltavat tuotteet voivat olla myös pusseissa tai laatikoissa silmiltä piilossa, mutta käsin tunnusteltavana.

HUOM!

Materiaalit voi kiinnittää myös pahveihin.

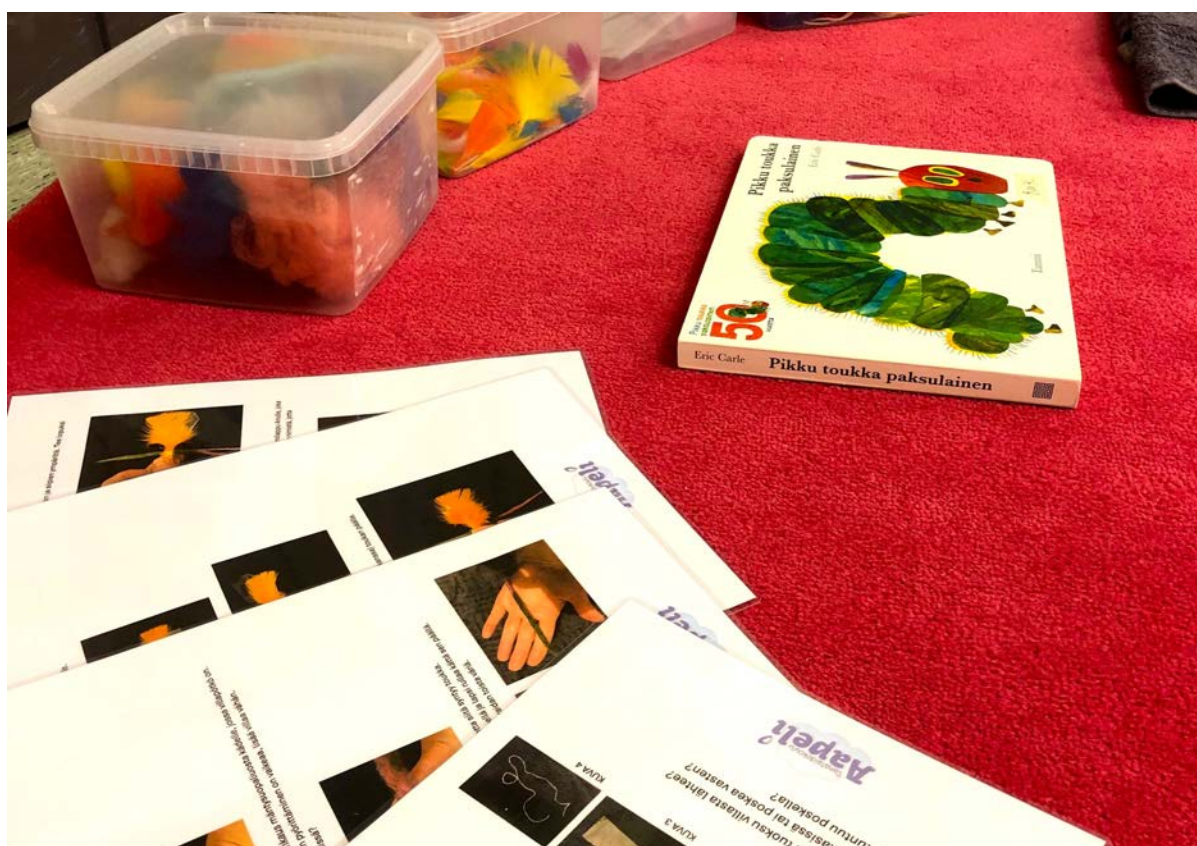
Audio: Silmä silmä, nenä suu. Loruttelijana: Riikkamaria Korhonen

Kevään herääminen -piste

Tarvitaan: Pikku Papun orkesteri -kirja.

Vähintään viisi eri soitinta ja jokaiselle soittimelle on oma paikkamerkki (kangas, pahvi, ym.), johon sen voi asettaa odottamaan omaa soittovuoroaan.

Toukasta perhoseksi -piste

Tarvitaan: Pikku toukka paksulainen -kirja.

Perhosen tekemistä varten huovutusvillaa, höyheniä, sellofaanin paloja, vesi-mäntysuopaliuosta suihkepullossa, narua, paperilappuja, kynä ja silmäneula.

TUNNEKIRJA - työskentely ja tukikuvaohjeiden merkitys

Tunteisiin voi tutustua yhden tuokion aikana tai syventyä tutkimiseen pidemmäksi aikaa - vaikkapa tunne kerrallaan.

Lastenkirjallisuus on tulvillaan tunnekasvatusta tukevaa materiaalia. Aiheesta löytyy runoja, kuvakirjoja, satuja, tietokirjoja ja yhdessä lasten kanssa tutkittavia oppaita. Lukuhetken yhteydessä tunteiden tunnistamista voi harjoitella myös toiminnallisesti esim. ilmeillä, eleillä, ja kehopatsaita tehden.

Tunnepatsaita

Lorutuokio tunnerunoista

Lorutuokio koostuu kuudesta runosta, tunteisiin liittyvästä keskustelusta ja toiminnallisista tehtävistä. Loruleikkien lomassa runoissa esiintyvät tunteet tunnistetaan ja nimetään.

Tarvitaan: Viltti, kannellinen purkki, kynä, paperilappuja tai kuvia asioista, jotka kiukuttavat

Rakenne:

Tuokiolla istutaan piirissä lattialla.

1. Tuokio alkaa runolla Pienillä jaloilla¹⁰.
2. Seuraavaksi keho käydään läpi Silmä, silmä, nenä, suu¹⁴ runolla.
3. Nyt tarvitaan jo vauhtia ja hypätään auton kyytiin! Miten auto sanoo? Kaasutellaan hetki ja jatketaan runolla Iloinen auto¹⁵.
4. Kerrataan, mitä tunteita tähän mennessä on kohdattu. Leikitään Räyhäpiirakka¹⁶-runoleikki. Mikä tunne liittyy tähän runoon? Keskustellaan, millaiset asiat kiukuttavat. Apuna voi käyttää tunnetukikuvia (liite 2). Mietitään myös, missä kohtaa kehoa kiukku tuntuu ja miten kiukun saa pois

5. Kirjoitetaan kiukut paperilapuille tai valitaan sopivat kuvat. Rypistellään paperit palloiksi ja pistetään ne kannelliseen purkkiin ja kansi kiinni. Noustaán seisomaan ja otetaan viltin reunoista kiinni. Kiukkupurkki heitetään viltin keskelle, aalloille. Loruillaan vilttiä heiluttaen runo Kiukkupurkki¹⁷.
6. Kun kiukku on poissa, on aika rentoutua. Jakaannutaan pareihin, joista toinen on ensin leipuri ja toinen taikina. Taikina makaa mahallaan lattialla ja leipuri istuu vieressä. Muistutetaan, että uimapukualueelle eikä päähän saa koskea. Leipuri leipoo runon Taikinaloitsu¹⁸ aikana kaveria kuin taikinaa. Runo luetaan toisen kerran, ja osat vaihtuvat.

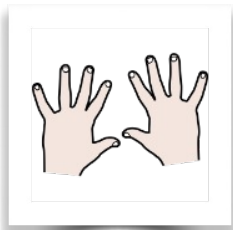
Tunnekirja - aukeama kerrallaan

Tunteiden parissa voi saman kirjan äärellä viettää useitakin tuokioita, kun kirjaan paneudutaan aukeama kerrallaan. Tunteiden käsittelyn helpottamiseksi kirjan ympärille voi luoda rakenteen, jossa toiminnanohjausta voi tukea tukikuvilla³. Rakenne koostuu yksinkertaisimmillaan samoina toistuvista aloitus- ja lopetusrutiineista sekä kuvista. Tuokion keskellä on muuttuva osa, yksi toiminta (yksi tukikuva), jota voi paisuttaa toiminnan edetessä, jos se on ryhmän kannalta mielekästä.

Toimintakerrat:

Ensimmäisellä kerralla tutustutaan kolmen kuvan toimintarunkoon ja käsiteltävään kirjaan. Leikitään aloitusloru (kuva 1), tutustutaan kirjaan ja luetaan kirja kokonaan yhdessä (kuva 2) ja rauhoitutaan kuuntelemaan loppuruno (kuva 3).

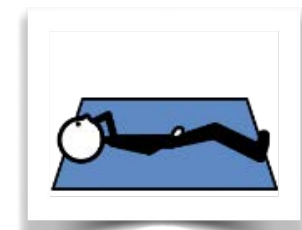
Kuva 1

Kuva 2

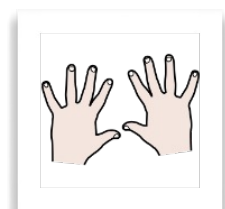

Kuva 3

Seuraavilla kerroilla kirjassa esiintyviä tunteita käsitellään yksi tunne tai aukeama kerrallaan, jolloin toimintarunkoon tulee yksi kuva lisää. Tunteita peilataan eli jäljitellään lukemisen jälkeen ensin kirjan hahmon kautta, sitten omina tunteina.

Kuva 1

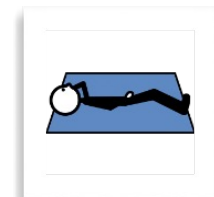
Kuva 2

Kuva 3

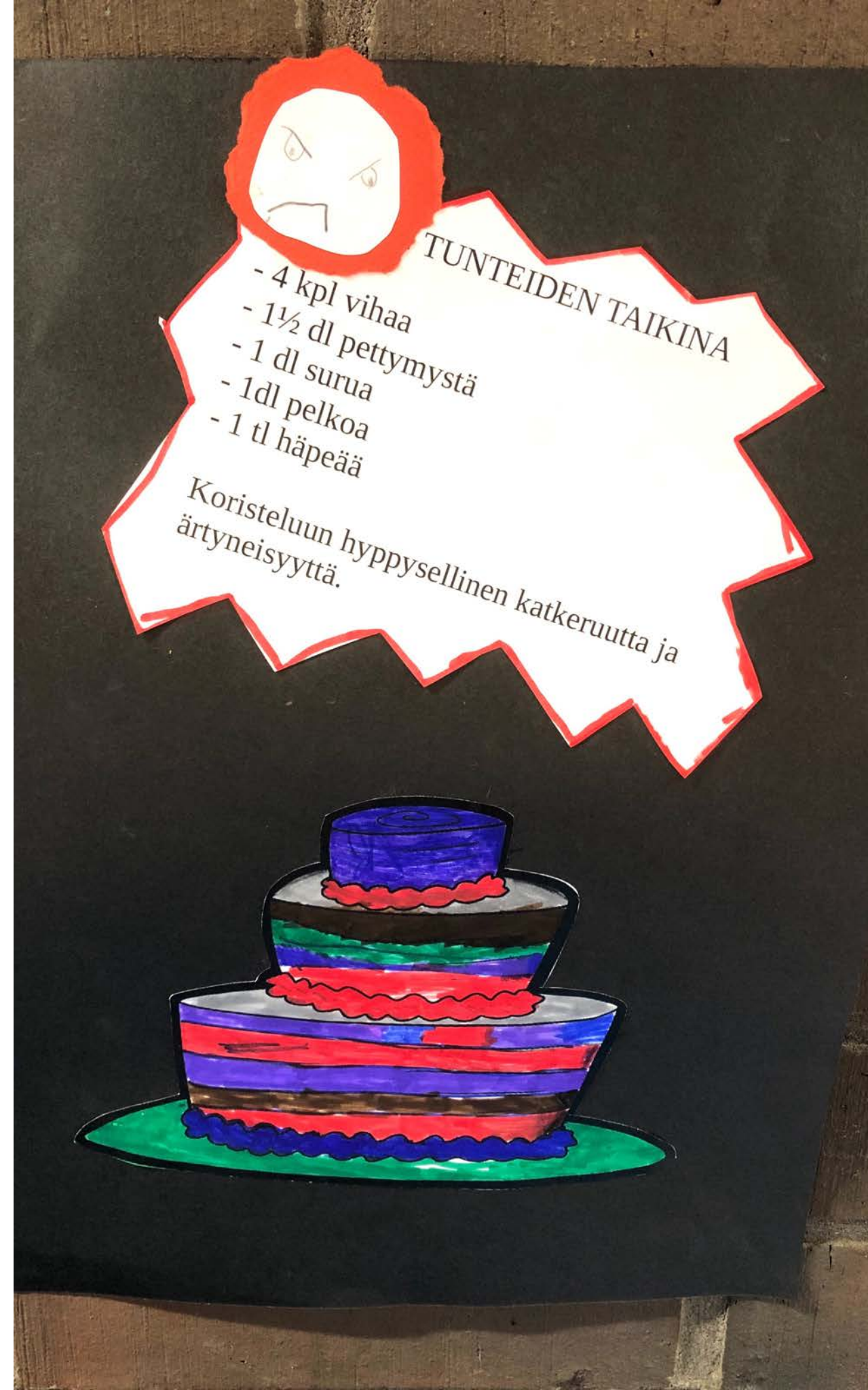

Kuva 4

Isompien kanssa voidaan käsitellä jo pitkiäkin tarinoita. Tarinan lukeminen ja käsittely on silloin hyvä jakaa useampaan kertaan. Esimerkiksi ensimmäisellä kerralla luetaan 1/3 kirjasta, toisella ja kolmannella kerralla tutkitaan tarkemmin näitä sivuja. Neljännellä kerralla luetaan 2/3 kirjasta ja seuraavilla kerroilla tutkitaan näistä aukeamista nousevia asioita tarkemmin jne

Tunnekirjoja:

Ninka Reittu: Silloin kun on superolo

Elina Hirvonen: Näkymätön

Katri Kirkkopelto: Molli ja Piki kirjat

Deborah Marcero: Purkista

Nicola Kinnear: Joskus täytyy uskaltaa

Elina Komulainen: Okko Ilmosen kirjat

Veera Salmi: Päiväkotikamun Heippakamu kirjat

Mila Teräs: Aurinkolinnut

Jani Toivola: Poika ja perhostunne

Tittamari Marttinen: BonusSisko ja mustat sukat

Julia Pöyhönen: Fanni-kirjat

Viitteet:

³ Papunet kuvapankki

⁸ Aerila & Kauppinen, 2021, 206

⁹ Aerila & Kauppinen, 2021, 182

¹⁰ Silkkipaperitaivas (sis. leikkiohjeen)

¹¹ Maailman napa (sis. leikkiohjeen)

¹² Suomen lasten runotar

¹³ Tiitiäisen metsä

¹⁴ Suomalainen kansanruno, teoksessa Peukaloputti (leikkiohje liite: 8)

¹⁵ Kirsi Kunnas, teoksessa Riimikissa kikattaa (sis. leikkiohjeen)

¹⁶ Laura Ruohonen, Yökyöpelit (leikkiohje liite: 9)

¹⁷ Hannele Huovi, Karvakorvan runopurkki

¹⁸ Kaija Pispa, Prinssi Pipariksi (leikkiohje liite: 10)

Elämyksellinen ja toiminnallinen lukeminen

Elämyksellinen ja toiminnallinen lukeminen hyödyntää eri aisteja kirjan äärellä, tukee lapsen omaa toimijuutta ja luo kokemuksia. Osallistaminen lukemisen aikana auttaa lapsia sitoutumaan yhteiseen toimintaan sekä tarjoaa mahdollisuuden itseilmaisulle ja energian purkamiselle.

Seitsemän esimerkkiä tavoista elävöittää lukuhetkeä ja osallistaa lapsia lukemisen aikana

Toiminnallisuuden ja elämyksellisyyden ideat on [merkitty sinisellä](#).

Ihan hukassa (Chris Haughton)

Kirja kertoo pikkupöllöstä, joka tipahtaa pesäpuusta. Hukassa oleva pöllöpoikanen etsii äitiään ja yrittää

kuvailla äidin piirteitä. Kirjan kuvituksessa on useampia tasoja, jota kannattaa hyödyntää.

Luetaan kirjaa alusta alkaen kohtaan, jossa pikkupöllö on tipahtanut maahan "pumps, pumps, pumps!".

[Keskustelu: Mitkä eläimet huomasivat pikkupöllön tippuvan?](#)

Jatketaan lukemista kohtaan, jossa pikkupöllö kertoo ensimmäisen kerran tuntomerkkejä äidistään.

[Tehdään yhdessä keholla pikkupöllön näyttämä esimerkki hurjan iso. Jatketaan lukemista ja tehdään pikkupöllön esimerkin mukaan kehoillisesti äidin tuntomerkit \(pystyt korvat, isot silmät jne.\).](#)

Jatketaan lukemista kohtaan, jossa sammakko sanoo: "Seuraa minua. Äitisi kulkee ympäri metsää etsimässä sinua." ja palataan kirjan alkuun tutkimaan kuvitusta. Äitipöllö etsii myös kadonnutta poikasta. Missä äiti pöllö on? (varjot)

[Jatketaan lukemista ja äidin etsimistä tästä toisesta vinkkelistä kirjan loppuun asti.](#)

Ponin häntä (Anne Vasko)

aikaisemmin ollut (ylpeys, säikähdys, kiukku, innostunut ja ilo). Nimetään tunteet myös tarinan jatkuessa eteenpäin. Lukemisen jälkeen rakennetaan leluista poni lattiaa vasten ja keksitään ponille nimi.

Kirja kertoo keppihevosesta, jolta on varastettu kehonosat. Osia etsiessä syntyy jännittävä seikkailu.

Luetaan kirjaa alusta kohtaan, jossa Poni luettelee päänosat: "Minulla on turpa, korvat, silmät, harja ja sieraimet aivan niin kuin muillakin hepoilla."

Etsitään omasta kehosta vastaavat osat ja nimetään ne. Mutta onkohan ihmisellä turpa? Mikä sitä voisi ihmisellä vastata? Palataan vielä edelliselle aukeamalle. Kokeillaan ja keskustellaan, onko meillä ihmisillä mahaa, peppua ja häntää.

Jatketaan lukemista kohtaan, jossa Poni on löytänyt itselleen jalan ja nappaa yhden itselleen KOPS. Sanotaan yhdessä KOPS.

Jatketaan lukemista kokeillaan lukemisen lomassa kirjassa vastaan tulevat äänet: "NAPS, TRÖÖT, HEI, ja ROUSKIS".

Jatketaan lukemista. Pihlan sanoessa: "Päästä irti! Kukaan ei koske hiuksiini ilman lupaa."

Keskustellaan Pihlan tunteesta. Käydään läpi, millaisia muita tunteita kirjassa on

Rae ja rymistelevä Rymsky (Eveliina Muotkavaara)

Kirja kertoo pelon voittamisesta ja mielikuvituksen voimasta, kun ystävää kaipaava Rae auttaa pappaa löytötavaratoimistossa ja saa palkkioksi kiinnostavia tavaroita. Luetaan kirjaa alusta kohtaan, jossa Rae tutkii saamiaan tavaroita takapihalla. Ennen aukeaman lukemista pyydetään lapsia nimeämään kuvasta tavarat.

Jatketaan lukemista. Seuraavalta aukeamalta (tavarat maan sisällä) luetaan kaksi ensimmäistä virkettä. Lasketaan yhdessä montako tavaraa Raella on.

Leikitään pantomiimia: Kaivetaan jokaiselle tavaralle oma kuoppa. Asetetaan tavarat kuoppiin. Levitetään multaa tavaroiden päälle ja kastellaan istutukset.

Jatketaan lukemista siihen asti, kun Rae näkee unta mummosta, kasvimaasta ja mansikoista.

Kysytään lapsilta, mitä kasvimaalle on yön aikana kasvanut. Mitä avaimesta voisi kasvaa? Jne.

Jatketaan lukemista kirjan loppuun asti.

Kuvitellaan yhdessä, miltä Rymsky näyttää. Lukija antaa 2-3 esimerkkiä millaiset jalat, silmät, turkki ym. kehonosat Rymskylä voisi olla ja lapset saavat ehdottaa. Tämän jälkeen jokainen lapsi voi piirtää, askarrella, muovaila, kasata pihalla tai rakentaa legoista oman Rymskyn.

Jatketaan lukemista siihen asti, kun Jellona säikähtää, että hänen tilalleen tulee joku toinen Jellona.

Keskustelu: Mitä Jellona pelkäsi tapahtuvan, jos sen häntää ei voi korjata? (kukaan ei leiki, jää yksin, kaveri löytää uuden kaverin). Millä sanoilla, eleillä ja teoilla voisimme rohkaista Jellonaa? Keksitään ja kokeillaan: Tehdään piiri. Piirin keskelle asetetaan kirja auki kohdasta, jossa Jellona on surullinen ja sen häntä on rikki. Kokeillaan erilaisia äänensävyjä ja eleitä, äänentasoja muuttaen lohduttaa Jellonaa.

Jatketaan lukemista kirja loppuun.

Keskustelu: Millä sanoilla Jellona kehui itseään? Keksitään kavereista kehuja (varmistetaan, että jokainen tulee kehutuksi). Kehutaan myös itseä.

Jellona Toinen (Anne Vasko)

Kirja kertoo rikki menneestä pehmolelusta. Mitä silloin tapahtuu, kun jokin menee rikki? Voiko joku tulla ja korvata sen? Voiko rikki menneen ystävyys korjata?

Luetaan kirjaa alusta kohtaan, jossa "...ja kun sanat loppuvat, syntyy tyynysota ja alkaa hurja karhunpaini."

Keskustelu: Millaisista asioista sinulle tulee riita kaverin kanssa? (Apuna voi käyttää tukikuvia.)

Silloin kun on superolo (Ninka Reittu)

Kirja kertoo pienestä ja isosta, hymyn supervoimasta ja muista tunteista. Iso ja pieni keskustelevat arkisista asioista. Mitä minäkin päivänä tehdään ja miltä asiat tuntuvat.

Luetaan kirjaa alusta alkaen sivun 10 loppuun.

Keskustelu: Jos tiistai on jäätelöpäivä ja lauantai pullapäivä, niin millaisia päiviä ovat keskiviikko, torstai, perjantai ja sunnuntai. Entä maanantai, joka oli kiukkupäivä. Keksitään päiville herkut ja tunteet. (Apuna voi käyttää tukikuvia herkuista ja tunteista.)

Jatketaan lukemista sivun 16 loppuun.

Tehdään paperilennokki ja lennätetään sitä vuoron perään. Lennokin kyytiin kuiskataan kiva asia (esim. keinuminen, majan rakentaminen, jne.), jonka on tehnyt kaverin kanssa.

Jatketaan kirjan lukemista loppuun.

Lukemisen jälkeen kokeillaan taikakehyksillä, miten tunteet tarttuvat. Kehykset voi tehdä neljästä pahvisoirosta. Yksi lapsi vuorollaan on pahvikehyksen takana, muut yleisöä. Lapsi valitsee tunteen ja aikuinen laskee vieressä: 1-2-3. Lapsi tekee tunnetta kuvaavan ilmeen. Yleisö peilaa/matkii ilmeen. Nimetään yhdessä tunne ja annetaan esiintyjälle aplodit.

Tehdään lista erilaisista tunteista ja asioista, joita tunteiden vallassa voi tehdä? Tutustutaan reseptinkaavaan, sen sanostoon, mittoihin ja määreisiin. Tehdään ryhmän yhteinen tunnepullaresepti, jossa käytetään listattuja tunnesanoja ja resepteille tuttuja sanoja ja määreitä. Kirjataan reseptiin myös ohjeet taikinan valmistukseen, paistamiseen ja tarjoiluun. Lopuksi voi miettiä vielä, millaisia vaikutuksia tunnepullaa syömällä saa. Tunnepullat voi myös piirtää, muovaillla tai askarrella!

Lukija voi näyttää ensimmäisen esimerkin.

Mummon kone (Martti Ruokonen & Jukka Laajarinne)

Kirja kertoo Laurasta, joka auttaa mummoa keittiössä. Kun mummon koneeseen laitetaan porkkana, kone sanoo KRÄNG! Mitä kone sanoo, kun sinne laitetaan jäätelö, kengät ja vasara.

Luetaan kirjaa alusta kohtaan, jossa mummo laittaa porkkanoita koneeseen.

Sanotaan yhdessä KRÄNG! Samalla tavalla sanotaan kirjan edetessä yhdessä kaikki muutkin koneen tekemät äänet.

Jatketaan lukemista ja luetaan kirja loppuun.

Rakennetaan kone draaman keinoin: yksi menee vuorollaan koneen osaksi ja kertoo samalla mikä koneen osa on. Viimeinen koneen osa tekee äänen. Aikuinen voi olla ensin koneen käyttäjä. Hän laittaa koneeseen miimisesti jotain ja kone (lapset vuorollaan) reagoi esineeseen. Kone voidaan myös piirtää yhdessä isolle paperille tai rakentaa vaikka pahvilaatikoista.

Koneen äänet voi keksiä myös tilasta löytyvistä esineistä. Sovitaan yhdessä, mitä koneeseen laitetaan ja etsitään tai tehdään sopivat äänet.

Prinssessa Pikkiriikin talvi: Kolmas tarina, jossa Pikkiriikki ja Pöjöläinen ryhtyvät tontuiksi ja Räkä-Eetu saa paketin, vaikka ei kyllä tarvitsisi (Hannele Lampela)

Tarina kertoo Prinssessa Pikkiriikistä, joka pohtii joulun merkitystä, kilttinä olemista ja lahjojen saamista.

Luetaan kirjasta tarina joko yhdellä kertaa esim. lepohuonesatuna tai useammassa osassa.

Lukuhetken jälkeen tai niiden välissä perehdytään tonttujen nimiin, salareitteihin ja asuinpaikkoihin. Toiminta on kiva tehdä ainakin osaksi ulkona, jossa yhteiseen toimintaan sitouttamisessa kannattaa hyödyntää tukikuvaohjetta (liite 11). Kun tarina luettu loppuun, keskustellaan millaisia tonttuja Pikkiriikki ja Pöjöläinen olivat?

Keksitään tonttunimiä. Tonttujen nimet liittyvät usein työtehtäviin, asuinpaikkoihin, ulkonäköön tai luonteenpiirteeseen. Nimi voi olla myös hassu. Millainen tonttu sinä haluaisit olla? Missä asuisit ja mitä tehtävää toimittaisit (lahjatonttu, siivoustonttu, metsätonttu, junatonttu, jne.)? Nimi voi kuvata myös tontun ulkonäköä tai luonteenpiirrettä (Esim. Jontteri Junatonttu, Sukkela Siivoustonttu tai Tuima Talvitonttu.)

Leikitään loruleikki Tonttu kiertää taloa¹⁹ ja esittäytytään lopuksi toisille omalla tonttunimellä.

Metsä ja piha on täynnä minikokoisia salareittejä, kannon tai kiven koloja ja puun onkaloita. Etsitään lähiympäristöstä tonttuovia ja tonttujen salareittejä. Rakennetaan omia tonttujen majoja ja reittejä.

Katsotaan elämää tontun silmin: Tontut ovat yleensä paljon pienempiä kuin ihmiset. Kun on oikein pieni, mitä silloin voi tehdä? Eläydytään tontun elämään. Mikä ympäristössä on hankalaa, jos on tosi pieni? Millaista apua tai apuvälineitä tonttu tarvitsee ylittäessään lumikasan, suuren kiven, lumihangen, kiipeilytelineen? Jatketaan lausetta vuorotellen: Kun on oikein pieni, voi...

***Katso myös Hannele Huovin
runo Kun on oikein pieni,
Vauvan vaaka 1995.***

Viitteet:

¹⁹ Suomalainen kansanruno (leikkiohje liite: 12.

²⁰ Papunet kuvatyökalu

Miten tarina syntyy?

Lapsen leikki on tarinan kertomista. Jokaisen lapsen sisällä on tarinoita. Kaikilta tarinat eivät vain tule yhtä helposti ulos. Koska sanat ovat tärkeitä tunteen ja toiminnan välittäjiä, lapset tarvitsevat aikuisten kannustusta ja tukea kertomistaitojen kehittämisessä. Näitä tärkeitä taitoja voi kehittää mm. lukuhetkissä, joissa merkityksellisintä on lastenkirjallisuuden lukeminen, yhdessäolo sekä jaetut tarinat ja ajatukset.²¹

Kuvatessaan lapsen tarinankerrontataitojen kehittymistä Aerila ja Kauppinen²² viittaavat teoksessaan Kirjasta kaveriksi useisiin kirjallisuuskasvatusta käsitteleviin teoksiin. Heidän mukaansa jo noin kaksivuotias lapsi ymmärtää juonellista kertomusta ja osaa kertoa pieniä tarinoita jokapäiväisestä elämästä. 3-4 -vuotiaat lapset oppivat kertomaan tarinoita itse ja he nauttivat kertomushetkistä ja tarinoiden kehittelystä. Kuuteen ikävuoteen asti lasten kertomukset ovat lyhyitä tilannekuvia, jonka jälkeen tarinaan alkaa tulla juonellista kertomusta. Kertomuksen rakenteen hallinta vie aikaa, ja narratiivinen tekstilaji

otetaan haltuun lapsesta riippuen vasta alakoulun eri vaiheissa. Aerilan ja Kauppinen²³ toteamus ”Kertomuksen rakenteen hallitseminen on tärkeää myös luetun ymmärtämisen ja lukuilon näkökulmasta”, rohkaisi paneutumaan myös Lukulumoa arkeen -hankkeessa tarinankerrontaan viisivuotiaiden ryhmissä.

Lukulumoa arkeen -hankkeessa tarina avattiin tarinakaavakuvien (liite 13) ja pilkottiin osiin sekä kasattiin uudestaan ja uudestaan, kun lapset keksivät lelujen avulla omia pieniä tarinoita. Tarinan juonta tutkittiin lastenkirjojen kuvituksen pohjalta mm. tekemällä kehopatsaita ja still-kuvia. Tarinan päätähteä eli hahmoa ja sen ominaisuuksia tarkasteltiin mm. lasten lempikirjojen hahmoja tutkimalla sekä opettaja roolissa -työtavalla, jossa Prinsessa Pikkiriikki astui ulos kirjasta eläväksi hahmoksi. Toiminta huipentui lasten omiin hahmoihin ja tarinoihin.

Opettaja roolissa

Tarinakaavakuvat

KUKA / HAHMO

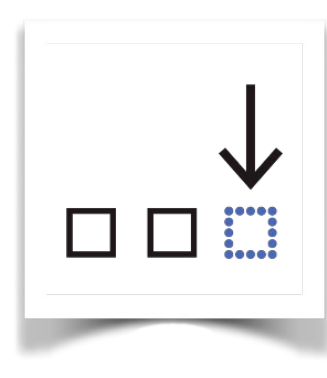
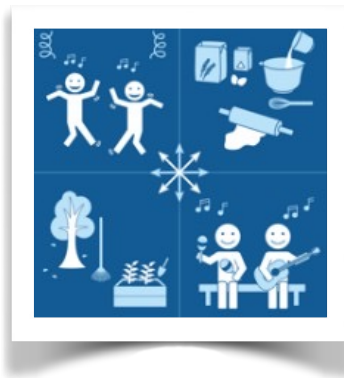
MISSÄ / PAIKKA

MITÄ TEKEE

YLLÄTTÄVÄ KÄÄNNE

MITÄ SITTEN TAPAHTUU

MITEN TARINA LOPPUU

Tarinakaavakuvat hyödyntävät draaman kaarta:

- alku (kuka, missä, mitä tekee)
- keskikohta, eli tarinan käännekohta (yllättävä käänne)
- loppu (mitä sitten tapahtuu, miten tarina loppuu)

Tarinakaava -harjoitukset:

Keksitään yhdessä tarinaa jatkamalla vuorotellen.

Ohjaaja näyttää hahmokuvaa ja päättää, että hahmo on esim. apina. Lapsia pyydetään keksimään hahmolle taustaa (nimi, ikä, jne.).

Ohjaaja näyttää paikkakuvaa ja pyytää lapsia keksimään paikan, jossa apina on. Mitä tekee -kuvan kohdalla mietitään, mitä hahmo tekee.

Yllättävä käänne -kuvan kodalla tarina muuttuu. Mitä selkeämpi, hurjempi tai hassumpi juonen käänne on, sen helpommin tarinan rakenne hahmottuu lapsille.

Mitä sitten tapahtuu -kuvan kohdalla hahmon toiminta on muuttunut aikaisempaan nähden. Mukaan on voinut tulla myös muita hahmoja.

Miten tarina loppuu -kuvan kohdalla tarinalle keksitään loppuratkaisu.

Ensimmäisellä kerralla tehdään yksinkertainen tarina ja seuraavilla kerroilla tarinaa voi paisuttaa jokaisen tarinakaavakuvan kohdalla.

Tarinan tekemisen lomaan voidaan liittää toimintaa: liikettä, ääniä ja draamaa.

Lelut muuttuvat tarinaksi

Ohjaaja on voinut etukäteen valita muutamia leluvaihtoehtoja, jotka sopivat hahmoksi ja paikoiksi sekä toimintaan johdattelevia leluja ja tavaroita (mm. kulkuneuvo, avain, lusikka, ym.) tai lelut ja tavarat voi etsiä tilasta harjoituksen aikana.

Ohjaaja näyttää tarinankerronnan aikana aina tarinakaavakuvaa (liite 13) kertoakseen missä kohti mennään milloinkin.

1. Valitaan tarinan hahmo ja annetaan sille nimi.

2. Mietitään, missä paikassa hahmo on ja valitaan lelu tai tavara kuvaamaan paikkaa.

3. Keksitään, mitä hahmo on tekemässä ja liittykö tekemiseen muita hahmoja.

4. Keksitään, mitä yllättävää hahmolle tapahtuu. Mitä oudompi, hurjempi tai yllättävämpi käänne on suhteessa aiempaan toimintaan, sitä helpommin lapsen on ymmärtää tarinan käänteen merkitys.

5. Mietitään, miten hahmon toiminta muuttuu yllättävän käänteen jälkeen. Tilanteeseen voi tuoda tarvittaessa uusia hahmoja.

6. Keksitään tarinalle loppu eli miten tarina päättyy.

Jos lapset ovat pieniä tai ryhmässä on lapsia, joille tarinan kerronta ei ole helppoa, kannattaa käyttää mahdollisimman konkreettisia esimerkkejä.

Tarinaa voi paisuttaa keksimällä hahmolle taustaa (mm. ikä, missä asuu ja kenen kanssa, lempitekeminen ja mitä pelkää). Kuvaillemalla laajemmin paikkaa, jossa hahmo on. Tarina voi laajeta myös tuomalla tarinaan muita hahmoja (huom. kaikille pitää olla selvää, kenestä tarina kertoo). Yllättävä käänne voi sisältää siihen liittyvää toimintaa ennen loppuratkaisua. Myös toiminnan muuttumiseen käänteen jälkeen voi liittyä uusia paikkoja tai hahmoja.

Kasvattajan taskussa tai kaulassa voi kulkea pitkin päivää tarinakaavakuvat, sillä tarinanaineksia voi metsästää kaikkialta; pihalta, leipäkorista, vessan lattialta, lepohuoneen valosta, jne.

Papunet: Kuvapankki

Kirjan "pilkkominen" tarinakaavakuviin

Kirjan lukemisen yhteydessä voi hyödyntää kuvaohjausta tarinan jäsentämiseen (liite 13).

Ensimmäiselle kerralle kirjaksi kannattaa valita sellainen, jossa on selkeä rakenne ja käänne. Kirja on hyvä lukea yhdellä kertaa, jotta lapset jaksavat käydä tarinan samalla tuokiolla vielä uudestaan läpi. Kun toiminta on tuttua, voi tarina pidentyä useammalle lukukerralle.

Ihan hukassa (Chris Haughton) -kirjassa on selkeä tarinakaava pienille.

Kerro minulle kaunis sana (Kirsti Kuronen ja Karoliina Pertamo) -kirjassa on selkeä tarinakaava isoille

Tarinan maailma

Aerilan ja Kauppisen²⁴ mukaan lastenkirjallisuus soveltuu varhaiskasvatuksessa sekä oppimisen kohteeksi että välineeksi. Taiteiden yhdistäminen lastenkirjallisuuteen edistää lukijuuteen sitoutumista, koska taiteen avulla eletyt tunnekokemukset jättävät yksilöön vahvoja tunnejälkiä.

Lukulumoa arkeen -hankkeessa tarina ja taide yhdistyi niin yhteisillä tuokiolla kuin lasten omana toimintana. Tarinoita tutkittiin yhdessä sanataiteen, kuvataiteen, draaman, musiikin ja tanssin avulla, samalla kun harjoiteltiin mm. tunne- ja kaveritaitoja. Lapset hyödynsivät omissa teoksissa sana- ja kuvataidetta sekä kädentaitoja.

Teoksista syntyi hankkeessa näyttely, joka oli esillä jokaisen hankekunnan kirjaston perhetapahtumassa. Tarinan teemoja tutkittiin myös lähiympäristöön tutustuen, esimerkiksi tontun jälkiä ja asuinkoloja etsien sekä majoja rakentaen. Kulkuneuvojen yksityiskohtia ja niihin liittyvää tietoa etsittiin lastentietokirjoista. Koneita rakennettiin itse mm. legoista, kierrätysmateriaalista ja draaman keinoin. Koneet saivat myös omat käyttöohjeet (liite 15). Tarinan juonta tarkasteltiin mm. kehopatsailla, still-kuvina tai kuvittamalla. Tarinan tunnelmaa tutkittiin äänimaisemalla ryhmätillasta löytyviä esineitä "soittaen" ja oikeita soittimia käyttäen.

Lukulumoa arkeen -hankkeessa kirjojen pohjalta syntyi mm. omia maailmoja, hahmoja, tarinoita, ympäristöjä, reseptejä, leivonnaisia, sarjakuvia ja yhdessä tehtyjä kollaaseja. Teoksia tehtiin lasten kanssa askartelemalla, rakentamalla, valokuvaamalla, maalaamalla, piirtämällä tai muovailemalla. Erilaisissa toiminoissa hyödynnettiin monipuolisesti kierrätysmateriaaleja.

Tavoitteena oli tarjota lapselle mahdollisuus tehdä oma teos itseään kiinnostavalla tavalla, jotta jokainen voi kokea innostusta ja onnistumisia.

Elämyksellisen ja toiminnallisen satuhetken (esitelty luvussa 5) voi tehdä esim. Chris Haughtonin kirjaan Ihan hukassa, joka voi toimia pohjana kädentaitotöille. Kun lukuhetkeen liittää Eppu Nuotion loruleikit Linnun matka²⁶ ja Tikka²⁷ ja liikunnalliset lintujen lentämisharjoitukset, linnun askartelu ei jää irralliseksi tekemiseksi lapsen mieleen, vaan liittyy mielikuvissa laajempaan kokonaisuuteen.

Elämyksellisen ja toiminnallisen satuhetken (esitelty luvussa 5) voi tehdä esim. Martti Ruokosen kirjasta Mummon kone, jonka pohjalta ryhmä voi yhdessä rakentaa esim. kaveritaitoja vahvistavan koneen pahvilaatikoista tai yhteisöllisenä piirtämisenä. Koneelle voidaan tehdä tietokortti (liite 14) tai käyttöohje (liite 15) sekä tietenkin äänet. Lukuhetkeen voi liittää myös Jukka Itkosen runon Muodon muutoksia²⁸ runon ja keksiä lasten kanssa liikkeitä loruleikkiin.

Yhdeksän esimerkkiä kirjan ja taiteiden yhdistämisestä

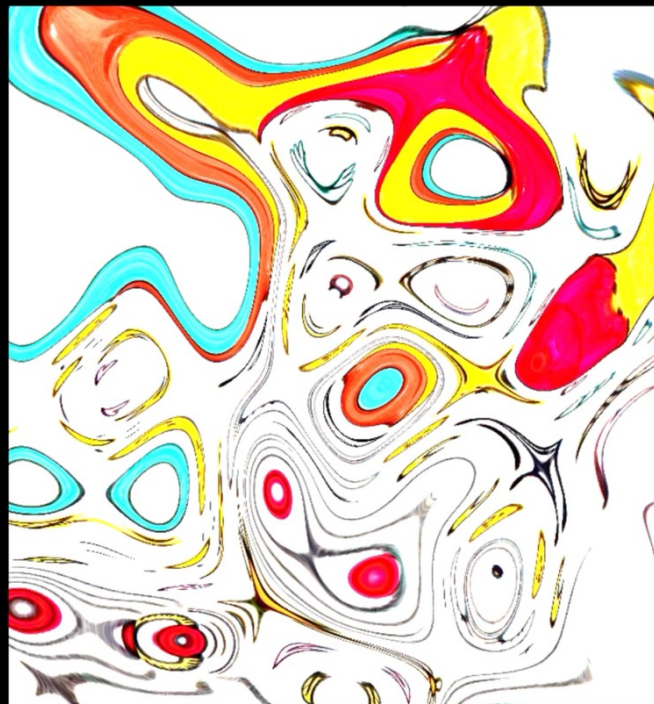
Pikku toukka paksulainen (Eric Carle)

Tarina alkaa perhosen metamorfoosin alusta. Mikä pieni valkoinen muna lehdellä välkkyi kuun valossa? Auringon noustessa munasta on kuoriutunut toukka, jonka loputonta nälkää voi yhdessä ihmetellä ja nimetä toukan syömät ruuat. Pienet sormet hakeutuvat helposti toukan syömiä reikiä pitkin tarinassa eteenpäin. Paksuksi muuttuneen toukan ja kotelovaiheen jälkeen syntyy perhonen.

Aikuisen avustamana jokainen voi huovuttaa käsissä oman toukan ja tehdä siitä lentävän perhosen. Ohje perhosen tekemiseen löytyy liitteestä 5.

Lukulumoa
monitaiteisesti

Lukulumoa monitaiteisesti –
videolla on otteita Kiuruveden kirjastolla pidetystä
Näyttelystä Satuvirta. Kesto: 16 s

Lorumetsäretki syntyy tarinankerrontaa ja loruleikkejä yhdistämällä.

Konkkis²⁹-koira johdattaa meidät metsään, mutta säikähtääkin itse oksalla istuvaa lintua ja juoksee sipu-sapu, sipu-sapu kotiin.

Mutta me olemme rohkeita ja jäämme kuuntelemaan Tikkaa²⁷. Korkealta puusta lintu on huomannut liikettä maassa. Tehdään käsistä kiikkarit ja tarkkaillaan ympäristöä. Mitä näkyy? Hiiriperhe³⁰!

Hiiret tarvitsevat ehdottomasti pesän! Ollaan Majan tekijöitä³¹ ja rakennetaan hiirille pesä. Vahvistetaan pesää leikkimällä loru monta kertaa.

Nyt on kyllä aherrettu metsässä. Mitä eläimiä matkan varrella tavattiin? Lähdetään katsomaan pääsikö Konkkis-koira kotiin ja mitä se siellä tekee. Konkkis makaa eteisen lattialla jalat kohti taivasta.

Käydään selälleen makaamaan silmät kiinni. Tunnetteko kuinka Auringonläikkä³² lämmittää?

Mikä jäi mieleen loruretkestä? Piirretään, maalataan, askarrellaan tai rakennetaan tuokiosta mieleen jäänyt asia tai otus.

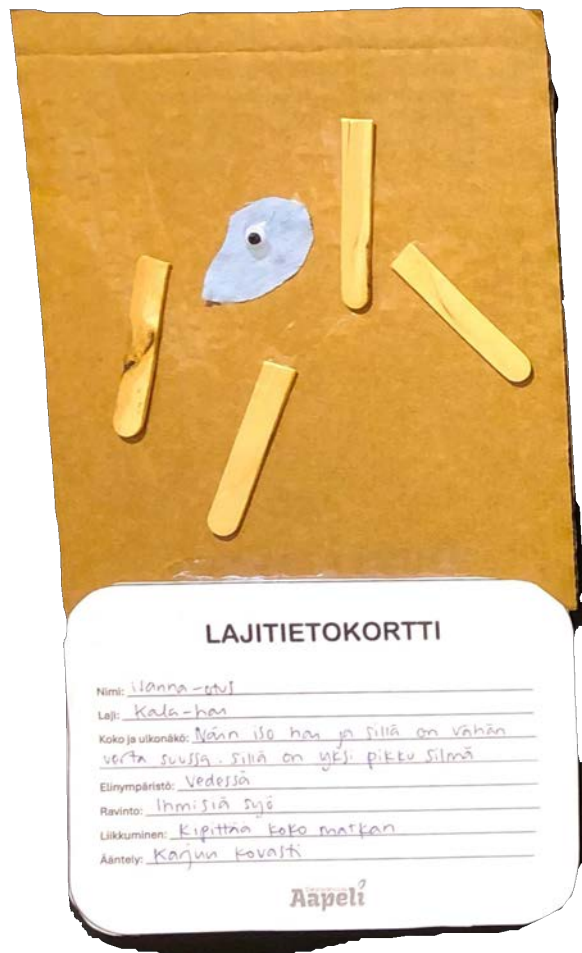

Rae ja rymistelevä Rymsky (Eveliina Muotkavaara) -kirjaa ennen voi leikkiä loruleikin Pensaalla piilossa³³, jonka aikana kurkistellaan sormien, kämmenien ja käsivarsien takaa ja välistä. Lorusta poiketen pensaasta löytyykin Raesta kertova kirja.

Mikä kumma maasta kasvaa, jos sinne istuttaa silmälasit, villasukat tai oudon munan? Entä millainen on otus, jolle maistuu murene, joka rymistelee metsässä ja jonka tassun jäljet löytyvät kasvimaalta.

Lukuhetken jälkeen jokainen voi piirtää, maalata, rakentaa tai askarrella oman otuksen.

Silloin kun on superolo (Ninka Reittu) -kirjaa ennen voi leikkiä loruleikin Rähäpiirakka¹⁶.

Ehkä joku on syönyt juuri tällaista piirakkaa, koska kirja alkaa niin kiukkuisesti. Löytyykö jokaiselle viikonpäivälle oma tunne ja herkku.

Millaisia tunnepullia syntyy, kun reseptiin (liite 17) lisätään tunteita? Näyttäväkö se tavallisilta reseptiltä mittojen, määreiden ja valmistusjärjestyksen mukaan. Entä mitä tapahtuu, jos tunnepullaa syö?

Mur, eli karhu (Kaisa Happonen ja Anne Vasko)
-kirjaa ennen voi leikkiä loruleikin Lunta putoo³⁴.

Mitä karhut syövät iltapalaksi ennen talviunia? Mur-
karhua ei väsytä, mutta nukkumaan on mentävä, kun
käsketään. Joko Mur nukkuu? No ei!

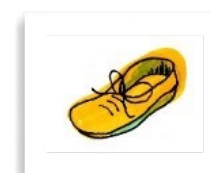
Murin kanssa kokeillaan erilaisia nukkumisasentoja.
Mietitään mitä tehdä, kun on tylsää.

Käsistä tehdään kiikarit ja etsitään taivaan tähtiä
pienestä reiästä.

Talvinen metsä on täynnä valkoisia kumpuja, joista
nousee unihuuruja. Mistä karhut uneksivat?

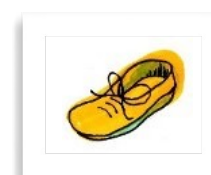
Lukuhetken jälkeen voidaan leikkiä Karhu nukkuu
-laululeikkiä ja vahvistaa talvipesän rakenteita Majan
tekijät³¹ loruleikillä sekä askarrella karhujen talvipesiä ja
unihuuruja, josta selviää mistä karhut uneksivat.

Purkista (Deborah Marcero) -kirjan lukemista edeltää erilaisten tunteiden nimeämistä ja ylös kirjoittamista. Apuna voi käyttää tukikuvia (liite 2). Lukemisen lomassa keskustellaan omista vastaavista tilanteista, joita Leevillä tulee kirjassa vastaan. Mitä muuta Leevi voisi tehdä tunteille kuin purkittaa ne?

Lukuhetken päätteeksi jokainen valitsee yhden tunteen. Tunne maalataan purkkiin. Purkille annetaan nimi ja siihen kirjataan, millaiset asiat tai tilanteet saavat ko. tunteen roiskumaan.

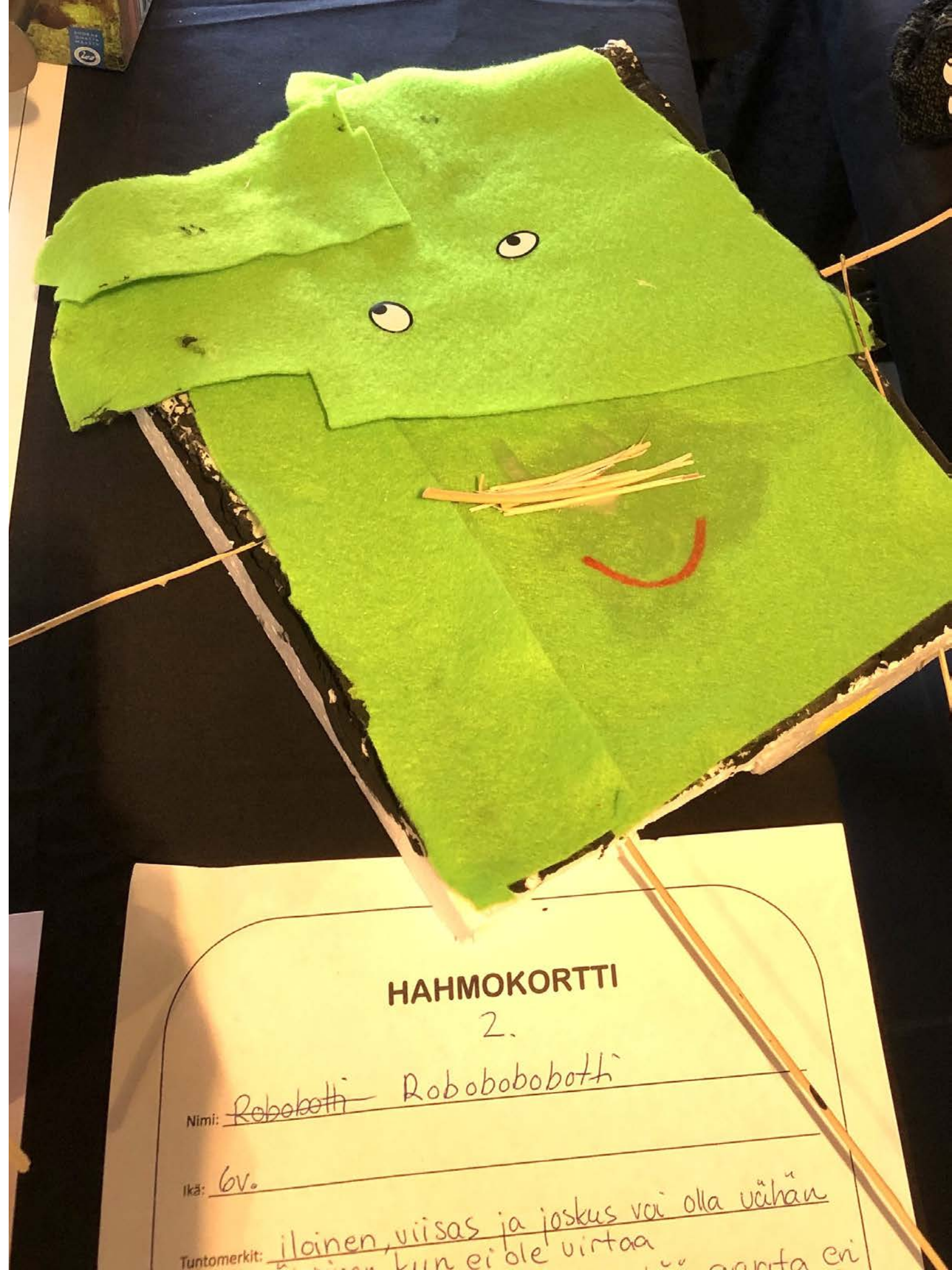
Näkymätön (Elina Hirvonen) ja Piki (Katri Kirkkopelto) -kirjoja ennen voi tutkia kirjojen kansikuvia. Kuka/ketä kuvassa on, mitä kuvassa tapahtuu ja millainen tunnelma siinä on.

Kirjojen päähahmon Kapteeni Kukan ja Pikin kautta tutkitaan kaveritaitoja. Mitä tapahtuu, miltä tuntuu ja miten voisi missäkin tilanteessa toimia. Kirjojen lukemiseen kannattaa käyttää useampia lukuhetkiä.

Kun teemaa on käsitelty tarpeeksi, voidaan keskittyä hahmoon (Kapteeni Kukka / Piki). Mistä heidät tunnistaa, millaisia kavereita heillä on, mitä he toivovat ja pelkäävät.

Keskustelun lisäksi kysymyksiä voi käsitellä toiminnallisesti draaman keinoin (mm. kuumatuoli, patsaskuvat).

Työskentelyn jälkeen jokainen voi tehdä ikioman hahmon ja sille hahmokortin (liite 3).

Viidakosta kuuluu Juhuu... (Sylvie Misslin) -kirjan
juonikiemurat vievät seikkailijoita hurjista tilanteista
toiseen. Oikea reitti tarinan loppuun selviää kirjaa
"pelaamalla".

Lukuhetken jälkeen kuvituksesta valitaan kiinnostava
aukeama, jonka pohjalta keksitään yhdessä oma tarina.

Tarinan voi visualisoida yhdessä rakennetuksi maailmaksi
tai jokainen voi tehdä siihen yhden osan.

Lukulumoa

Viidakossa

Viidakossa- videolla on otteita
Kiuruveden kirjastolla pidetystä näyttelystä
Satuvirta. Kesto 1,20

Kerro minulle kaunis sana (Kirsti Kuronen ja Karoliina Pertamo) -kirjan lukemiseen voi valmistautua leikkimällä Pukeminen³⁵ loruleikin, jossa punainen raita menee mitä kummallisimpiin paikkoihin. Kirjaan liittyen keskustellaan, miksi tietyt sanat kuulostavat Jaakosta tyhmiltä. Pohditaan tyhmien ja rumien sanojen eroa sekä maistellaan ääneen Jaakon keräämiä kauniita sanoja.

Kauniista sanoista voi tehdä listan tai tehdä kauneimmasta sanasta oman teoksen piirtäen, maalaten tai rakennellen.

Viitteet:

²⁴ Aerila & Kauppinen, 2021, 15

²⁵ Aerila & Kauppinen, 2021, 47-48 viittaavat Essa 2012; Morrow 2016; Sawyer 2010; Suvilehto, Kerry-Moran & Aerila 2019

¹⁶ Laura Ruohonen, Yökyöpelit (leikkiohje liite: 9)

²⁶ Riimikissa kikattaa: Runoretki pienille

²⁷ Riimikissa kikattaa: Runoretki pienille

²⁸ Sanamaa

²⁹ Suomalainen kansanruno, teoksessa Peukaloputti (leikkiohje liite: 16)

³⁰ Kirsi Kunnas, teoksessa Riimikissa kikattaa (sis. leikkiohjeen)

³¹ Eppu Nuotio, Silkkipaperitaivas (sis. leikkiohjeen)

³² Hannele Huovi, Hiiri mittaa maailmaa

³³ Eppu Nuotio, Silkkipaperitaivas (sis. leikkiohjeen)

³⁴ Katriina Helakisa, Niille joilla on nauravat korvat (leikkiohje liite 18)

³⁵ Kaarina Helakisa, teoksessa Peukaloputti (leikkiohje liite 19)

Ajatuksia lukevasta yhteisöstä ja perhelukemisesta

Lukeva yhteisö

Lukulumoa arkeen -hankkeen myötä voi helposti yhtyä Aerilan ja Kauppisen³⁶ ajatukseen, että varhaiskasvatuksen henkilöstön oma suhde kirjoihin ja lukemiseen vaikuttaa siihen, miten lukeva yhteisö esimerkiksi päiväkotiin ja ryhmään muodostuu. Kasvattajan oma kiinnostus muuttaa kirjallisuuskasvatuksellisen pohdinnan ja kirjaan liittyvän toiminnan jäsentyneeksi ja luontevaksi osaksi arkea.

Tehokkaimpia lukemisen kannustajia lapsille ovat tilanteet, joissa lukeminen ja sen äärellä tapahtuva toiminta näyttäytyy merkityksellisenä ja mielekkäänä myös kasvattajalle itselleen, koska aikuisten merkitys lapsen

lukemiseen motivoimisessa on keskeinen.³⁷ Aerilan ja Kauppisen kanssa on helppo olla samaa mieltä, että varhaiskasvatussuunnitelman perusteet edellyttävät henkilöstöltä monenlaista asiantuntijuutta ja heiltä vaaditaan paljon.

Aika ei aina riitä kaikkeen. On hyvä muistaa, että kaikkien ei tarvitse ja kannata tehdä samaa ennakkotyötä.

Kirjasto voi koota kirjapaketteja

Toimiva vaihtoehto voisi olla, että varhaiskasvatusyksikköön valitaan kirjallisuuskasvatuksesta kiinnostunut ryhmä, joka tekee kevyesti ennakotyön ja jakaa tiedon muille. Lisäksi tarvitaan matalan kynnyksen toimintaa, jotta lastenkirjallisuuden päivittäminen kävisi nopeasti ja tehokkaasti. ³⁸ Tällaisia voivat olla esimerkiksi yksinkertaiset toimintamallit luettujen kirjojen dokumentointiin tai kirjavinkkaamisen mallit perheille ja kasvattajien kesken.

Tällaisella tietoisella, mutta melko pienellä vaivalla, päiväkodista muodostuu lukeva yhteisö. Apua

kirjojen löytämiseen kannattaa rohkeasti pyytää esimerkiksi kirjaston ammattilaisilta.

Kirjasto voi koota kirjapaketteja, joista löytyy esimerkiksi:

- 20 uusinta kirjaa
- 10 uusinta kirjaa tunne- tai kaveritaitoihin
- valitulla teemalla uusimpia lasten tieto-, kuva- ja runokirjoja (esim. kone)
- uusimpia pienten pahvikirjoja, johonkin valittuun aiheeseen liittyen (ötökät)
- monimuotoisuutta ja erilaisuutta käsitteleviä lastenkirjoja

Perhelukeminen ja kielenkehityksen tukeminen

Lue lapselle! -kirjallisuuskasvatusoppaan kirjoittanut Päivi Heikkilä-Halttunen³⁹ toteaa: "Lastenlyriikka on ruisleipää lapsen kehittyville aivoille.". Lastenlyriikka pitää sisällään riimit, lorut ja laululeikit. Ruisleipä puolestaan tarkoittaa lapsen arjessa toistuvaa sanoilla, loruilla, riimeillä ja tarinoilla leikkittelyä, joka tukee lapsen kielellistä kehitystä, hyvinvointia ja kasvua. Kuten kaikki kasvaminen, tämä tapahtuu toistojen avulla: syömällä uudestaan, uudestaan ja uudestaan.

Lapsen perhe ja muut läheiset muodostavat lapsen ensimmäisen lukevan yhteisön ennen varhaiskasvatusta. Lapselle syntyy yhteenkuuluvuuden tunne yhteisten lukuhetkien myötä perheen läheisten kanssa. Monille

vanhemmille lapselle lukeminen on tärkeää, ja lukuhetket ovat osa luontevaa perhe-elämää.⁴⁰ Aerila ja Kauppinen⁴¹ viittaavat teoksissaan useisiin tutkimuksiin, jotka vaikuttavat perhelukemiseen ja lukemisen arvostamiseen: löytyykö kirjoja kotoa, onko mahdollisuus harrastaa lukemista ja käydä kirjastossa, vanhempien lukutottumukset ja -asenteet, vanhempien käsitykset lukemisesta ja lukutaidosta, perheen koko, sosioekonominen asema ja vanhempien koulutus.

Vaikka suurin osa vanhemmista ymmärtää lukemisen merkityksen lapsen kasvuksi, lukemista arvostavan ilmapiirin ja käytänteiden synnyttäminen ei ole aina helppoa. Vanhempien huonot kokemukset ääneen lukemisesta, mahdollinen lukivaikeus, epävarmuudet sopivan kirjan löytämisestä tai omassa lapsuudessa puuttunut kokemus perhelukemisesta vaikuttavat hektisessä arjessa käytänteiden syntymiseen.

Varhaiskasvatuksella on tämän vuoksi suuri merkitys lapsen kielenkehityksen, lukemisen valmiuden ja kirjallisuuskasvatuksen tukemisessa.

Kirjallisuuskasvatuksen näkyväksi tekeminen vanhemmille ja muille läheisille tukee ja pitää yllä ajatusta perhelukemisesta.

Tapoja esitellä perheille varhaiskasvatuksessa luettuja ja käsiteltyjä kirjoja:

- naulakoilla oleva lukutoukka tai -lista, johon merkataan ryhmässä luetut kirjat
- ryhmän oveen kiinnitetyt valokuvat luettujen kirjojen kansista
- lasten tämänhetkisistä TOP 5 -kirjoista kuvat ulko-oveen
- jokaisen lapsen oman suosikkikirjan kuva lokeron kapinoveen
- kirjavinkkilista vuodenaikaan liittyvistä kirjoista (apua listojen tekemiseen saa esim. kirjastosta ja Lue lapselle -sivun kirjavinkeistä: <https://luelapselle.fi/kirjavinkeja/>)
- lukemiseen liittyvät kirjeet perheille
- asiantuntijoiden puheenvuorot vanhempainillassa

Kaunein sana

Viitteet:

³⁶ Aerila ja Kauppinen, 2021, 243

³⁷ Aerila ja Kauppinen, 2021, 244, 245

³⁸ Aerila ja Kauppinen, 2021, 244-245

³⁹ Heikkilä-Halttunen, 2018, 16

⁴⁰ Aerila & Kauppinen, 2021, 202

Lähteet

Aerila, J.-A. & Kauppinen, M. 2019, Sytytä lukukipinä – Pedagogisia keinoja lukuinnon herättelyyn. PS-kustannus.

Aerila, J.-A. & Kauppinen, M. 2021, Kirjasta kaveri – sytykkeitä lukijaksi kasvamiseen. PS-kustannus.

Anttonen, A. & Inkala, K. 2013, Riimikissa kikattaa: Runoretki pienille. Tammi.

Carle, E. 2019. Pikku toukka paksulainen. Tammi.

Daynes, K. 2020, Miksi aurinko paistaa?. Lasten keskus.

Haughton, C. 2010. Ihan hukassa. Lasten keskus.

Happonen, K. 2016. Mur, eli karhu. Tammi.

Heikkilä-Halttunen, P. 2018, Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen. Atena.

Heikkilä-Halttunen, P. & Marttinen, T. 2005. Onnenpäiviä: runoja lapsen juhlaan. WSOY.

Helakisa, K. 1994, Suomen lasten runotar. Otava.

Hirvonen, E. 2016. Näkymätön. Lasten Keskus.

Huovi, H. 2019. Hiiri mittaa maailmaa. Tammi.

Huovi, H. 2008. Karvakorvan runopurkki. Tammi.

Hurme, V. 2021, Maailman napa. Kustantamo S&S.

Itkonen, J. 2012. Sanamaa. Kirjapaja.

Junnila, L. 2013, Lits läts lätökö!. WSOY.

Lampela, H. 2022. Prinsessa Pikkiriikin hiukkasen hurjat sadut. WSOY.

Lampela, H. 2017. Prinsessa Pikkiriikin talvi. Otava.

Kallio, L. 2016. Pikku Papun orkesteri. Tammi.

Kirkkopelto, K. 2016. Piki. Lasten Keskus.

Kunnas, K. 2020, Tiitiäisen metsä. WSOY.

Kuronen, K. 2019. Kerro minulle kaunis sana. Karisto.

Marcero, D. 2022. Purista. Kumma.

Misslin, S. 2018. Viidakosta kuuluu Juhuu. Lasten Keskus.

Muotkavaara, E. 2021. Rae ja rymistelevä Rymsky. Mini.

Nuotio, E. 2005, Silkkipaperitaivas. Otava.

Papunet kuvapankki. Saatavissa: <https://kuvapankki.papunet.net/>

Pispa, K. 1985. Prinssi Pipariksi. WSOY.

Rahikka, K. 2023. Vaapero ja Taapero pukevat. Mäkelä.

Reittu, N. 2019. Silloin kun on superolo. Otava.

Ruohonen, L. 2008. Yökyöpelit. Otava.

Ruokonen, M. 2005. Mummon kone. WSOY.

Vasko, A. 2012. Jellona Toinen. WSOY.

Vasko, A. 2021. Ponin häntä. Etana Editions.

Liitteet

Liite 1: Roolimerkin käyttö lukuhetkessä

Liite 2: Tunteet tukikuvina

Liite 3: Hahmon henkilökortti

liite 4: Rakennetaan tilaa

Liite 5: Aistipolku

Liite 6: Silloin kun on superolo

Liite 7: Satu haltijataresta, joka ei päässyt kenenkään synttäreille ikinä

Liite 8: Silmä, silmä, nenä, suu -leikkiohje

Liite 9: Räyhäpiirakka -leikkiohje

Liite 10: Taikinaloitsu -leikkiohje

Liite 11: Tonttunimi ja salareitti

Liite 12: Tonttu kiertää taloa -leikkiohje

Liite 13: Tarinakaava kuvin

Liite 14: Koneen tietokortti

Liite 15: Käyttöohje

Liite 16: Konkis-leikkiohje

Liite 17: Resepti

Liite 18: Lunta putoo -leikkiohje

Liite 19: Pukeminen -leikkiohje

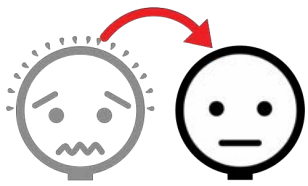
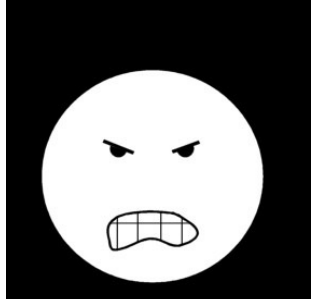
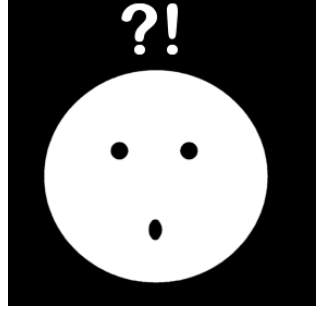
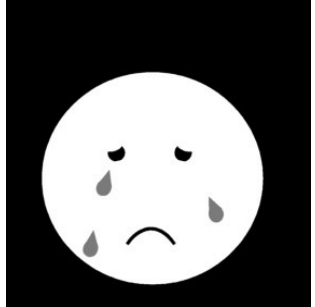
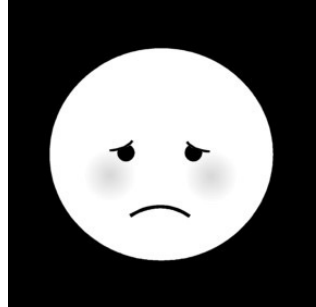
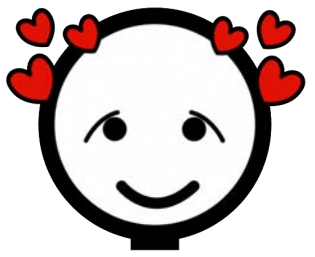
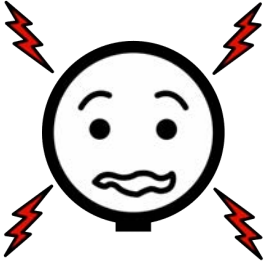
Liite 1: Roolimerkin käyttö lukuhetkessä

Kirjan hahmon voi esitellä ennen varsinaista lukuhetkeä hahmoon eläytyen. Roolia varten tarvitaan hahmoon liittyvä esine tai vaate, jonka kasvattaja voi pukea päälleen. Lapsille kerrotaan, miten roolimerkkiä käytetään: Kun aikuinen laittaa esim. merirosvohatun päähän, hän on roolissa. Kun hän ottaa hattu pois, hän on taas oma itsensä.

Ensimmäisillä kerroilla lukuhetkessä on hyvä olla mukana myös toinen aikuinen, joka auttaa lapsia kysymään roolissa olevalta aikuiselta kysymyksiä hahmoon ja sen taustaan liittyen. Roolissa olevan on hyvä perehtyä kirjaan etukäteen, jotta hahmosta osaa kertoa.

Hahmoon eläytymisen (ja roolimerkin käytön) voi aloittaa yksinkertaisista asioista, esim. kertomalla hahmon nimin, iän, mitä tykkää tehdä, kenen kanssa asuu, jne. Toimintatavan tutuksi tullessa roolimerkin käyttöä voi laajentaa ja sen avulla voi käsitellä vaikka kipeitä ja vaikeitakin kokemuksia ja tunteita.

Liite 2: Tunteet kuvina

					
väsynyt	vihainen	pelokas	iloinen	hämmästynyt	rauhallinen
					
kärsimätön	surullinen	sekava	ujo	hävetä	rakastunut
					
iloinen	onneton	kiukkuinen	hyvä mieli	nolostunut	hermostunut
					

Liite 3: Hahmokortti

HAHMOKORTTI

Nimi: _____

Ikä: _____

Tuntomerkit: _____

Taitava: _____

Pelkää: _____

Ystävät: _____

Liite 4: Rakennetaan tilaa

Keskustellaan, mitä lukupaikassa olisi hyvä olla – kenties kirja, seinät, katto, tyynyjä, lamppu, lukukaveri jne. Tehdään yhdessä patsaina "valokuva" lukupaikasta. Kasvattaja pyytää lapsia ja aikuisia vuorotellen menemään sovittuun kohtaan fyysisessä tilassa, johon lukupaikka rakentuu. Henkilö asettuu patsasasentoon ja sanotaan, mitä esittää. Esim. "minä olen seinä" ja "minä olen tyyny". Muistetaan, että jokainen saa itse päättää mikä on.

Kun tila on valmis, toimintaa ohjaava kasvattaja menee tutkimaan rakennettua tilaa lukijana. Hän lukee kirjaa, laittaa valot päälle, jne. Liikkuessa hän voi koskettaa vuorollaan patsaita olkapäähän, jolloin patsas herää henkiin ja tekee äänen tai kertoo mitä ajattelee.

Patsaista muodostunut lukupaikka purkautuu yhteisillä aplodeilla.

Lumiukkojen tunteet

Tutkikaa *Tumps tömps* runon kuvitusta.

Kuinka monta

- o lumiukkoa
- o lumiukon mahaa
- o punaista nenää
- o hattua on kuvassa?

Mitä eläimiä kuvasta löytyy? Miltä lumiukoista tuntuu?

Kirjan kuvassa lapsi pyörittää lumipalloa. Miten sinä pyörit lumipallona, kokeile!

Leikkikää loruleikki *Tumps tömps*

(Leena Junnila, Lits Läts Lätäkkö!)

Istukaa lattialla. Lapsi voi olla myös aikuisen sylissä katse samaan suuntaan.

Tumps, tömps!

Nirsk, narsk!

säe 1

Taputetaan käsiä kaksi kertaa.

Tömistellään jalkoja vuorotellen.

Nostetaan jalat ilmaan, keinutaan pepun päällä.

säe 2

Kraaaaaaak!

säe 3

Hrrrrrr!

Viedään kädet pään päälle hatuksi.

Kädet pään päälle suoraksi ylös.

Kädet ristiin ja halataan käsivarsia kylmissään,

Hyristään kylmissään.

säe 4

Keinutellaan hetki sivulta toiselle, käden levällään ja kaadutaan sivulle.

Auringon lettutaikina

Mitä aineksia Auringon lettutaikinaan tulee?

Valitkaa rasioista sopivat ainekset ja määrät, lisätkää ne taikinakulhoon.

Aurinko tykkää mausteista. Haista purkkeja!

Tunnistatko, mitkä ovat auringon lempimausteet?

Leikkikää loruleikki *Aurinko, aurinko lettuja paistaa*

Aurinko, aurinko lettuja paistaa

hauska on auringon lettuja maistaa.

Kiipeän puuhun,

pistelen suuhun,

loput voin heittää ukolle kuuhun.

Sittenpä käynkin nukkumaan,

Taputetaan käsiä yhteen.

Maistellaan kämmeneltä.

"Kiivetään" ilmassa käsin ja jaloin.

Syödään lettuja.

Heitetään letut ilmaan.

Kädet yhdessä poskelle. *pikkuinen massuni pullollaan.*

Aurinko kasvattaa säteitään lettuja syömällä. Mitenkähän paljon aurinko on syönyt?

Pidä kerän langanpäästä kiinni ja heitä kerää auki. Kokeilkaa, miten pitkälle

auringonsäde yltää. Pystytkö kävelemään säteellä, montako askelta säteelle mahtuu?

Tutkikaa kirjaa *Miksi aurinko paistaa?*

Löydättekö joka aukeamalta auringon?

Oma keho ja pukeminen

Leikkikää loruleikki *Silmä, silmä, nenä, suu.*
(Suomalainen kansanruno, Peukaloputti)

Etsikää kehon osat.

*Silmä, silmä, nenä, suu
poski, poski ja leukaluu.
Käsi, käsi, massu ja napa,*

*jalka, jalka ja varpahat.
Silmä, silmä, nenä ja suu,
sinuun äiti/isä rakastuu!*

*vaihtoehto:
sinuun minä rakastun!*

Kosketa sormella silmiä, nenää, suuta.
Silitä kädellä poskia ja leukaa.
Sivele molempia käsivarsia ja mahaa sekä
kutita napaa.
Sivele molempia jalkoja ja kutita varpaita.
Kosketa sormella silmiä, nenää, suuta.
Halaa ja suukota!

Halaa!

Korissa on erilaisia materiaaleja. Kokeile paljaalla jalalla, kämmenellä ja poskella, miltä materiaalit tuntuvat!

Tutustukaa Vaapero ja Taapero pukevat -kirjaan.
(Kerttu Rahikka ja Henna Ryytänen)

Tutustukaa kirjan takana oleviin pukemisvinkkeihin.

Kirjassa Taaperoa harmittaa, kun junasta pois lähtiessä pitää pukea ulkovaatteet. Lasten äiti keksi pukemiseen leikin, johon liittyy *Pienen pieni veturi* -laulu.

Kokeilkaa, toimiiko vinkki teidän pukeutumishetkissä!

Kevään herääminen

Tutkikaa kirjasta runoon liittyvää kuvaa.

Löydätkö kuvasta siemenen, unessa kävelevän kirpun, omenaa syövän toukan, kukan hahtuvan ja kirvan?

Lukekaa runo Miltä kuulostaa?

(Liisa Kallio, Pikku Papun orkesteri)

Valitkaa siemenelle, kirpulle, toukalle, hahtuvalle ja kirvalle oma soitin.

Laittakaa soittimet odottamaan paikkamerkille.

Lukekaa runoa säkeistö kerrallaan:

ensin luetaan runo / sitten soitetaan soitinta.

Aikuinen näyttää minkä soittimen vuoro on milloinkin.

Runon kuudes säkeistö kuunnellaan aivan hiljaa, jonka jälkeen kaikki soittavat yhtä aikaa.

Toukasta perhoseksi

Luekaa kirja Eric Carlen kirja *Pikku toukka paksulainen*
tai kertokaa yhdessä tarinaa kuvien pohjalta.

Löydätkö pienen valkoisen munan?

Mitä toukka tekee, jotta kasvaa isoksi? Nimetkää toukan syömät ruuat.

Miksi iso toukka muuttuu ruskeaksi?

Mikä kotelosta kuoriutuu?

Tehkää ensin toukka, ja toukasta lentävä perhonen. Tekeminen ohjeistetaan vaihe vaiheelta kuvia hyödyntäen.

1. Ota jokaisesta laatikosta tarvikkeet valmiiksi:

- 1-2 väriä, pieni määrä villaa 1-2 väriä (kuva 1)
- 2 höyhentä (kuva 2)
- 1 sellofaanipala (kuva 3)
- 1 naru (kuva 4)

KUVA 1

KUVA 2

KUVA 3

KUVA 4

Huomaatko, millainen tuoksu villasta lähtee?

Miltä villa tuntuu käsissä tai poskea vasten?

Miltä höyhen tuntuu poskella?

2. Muotoile villa pötköksi.

3. Suihkuta vain muutama suihkaus mäntysuopaliuosta kädelle, jossa villapötkö on. Jos villa kastuu liikaa ja sen pyörittäminen on vaikeaa, lisää villaa vähän. Miltä villa tuntuu nyt käsissä?

Syötä tekstiä kirjoittamalla

4. Pyöritä villapötköä käsien väissä, jotta siitä syntyy toukka. Villa voi olla myös aikuisen kämmenellä ja lapsi rullaa kättä sen päällä. Halutessa toukkaan voi lisätä ohuen raidan toista väriä.

5. Asettele höyhenet sellofanin päälle.

6. Aseta siivet (höyhenet sellofanin kanssa) toukan päälle.

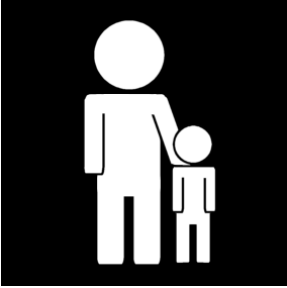
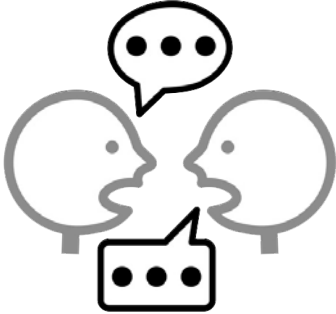
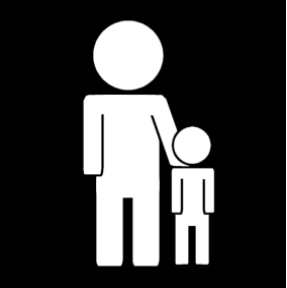
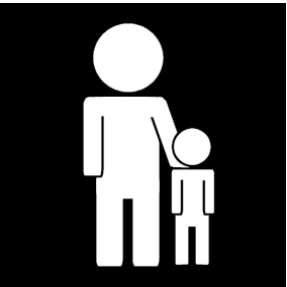
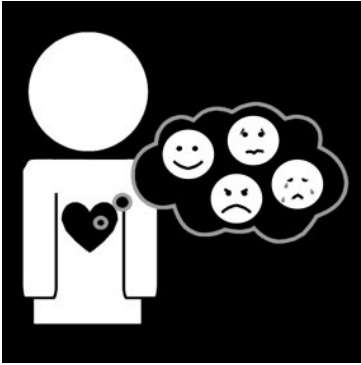

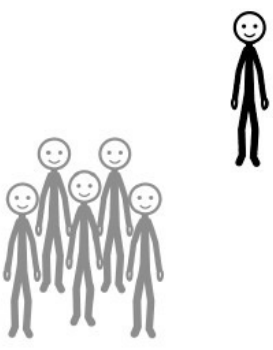
7. Kiedo lankaa kahdeksikon muotoisesti tiukasti toukan ja siipien ympäriltä. Tee lopuksi muutama tiukkaa solmu siipien päälle.

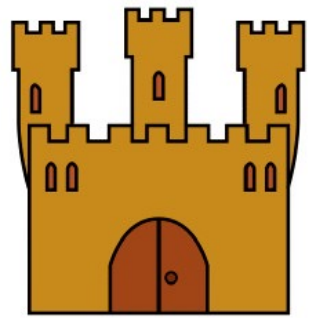
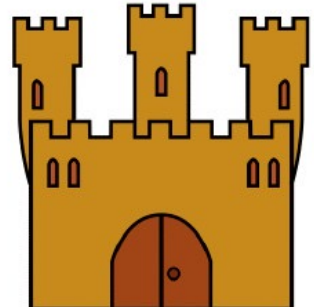
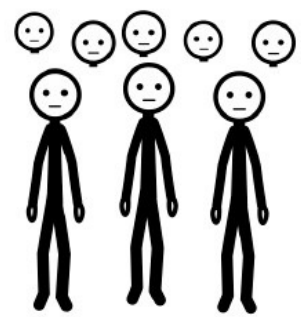

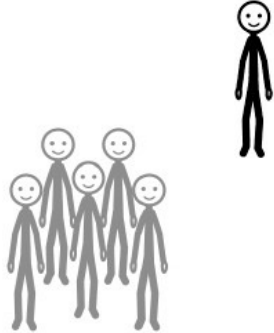
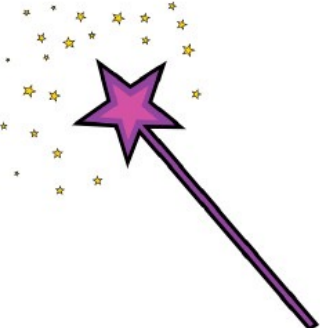
8. Keksi perhoselle nimi ja kirjoita se lappuun. Lappu kiinnitetään lankaan neulan avulla.

Koonnut:	Aikuinen ja lapsi	puhuvat	tunteista.		
					
Aikuinen ja lapsi	puhuvat viikonpäivistä,	harmittavat asioista	ja kivoista asioista.		
					
Aikuinen ja lapsi	kuvittelevat ja	lennättävät lennokilla	mukavia asioita	avaruuteen asti.	
					
Mitkä asiat	tuntuvat	sinusta	pahalta	ja kivalta?	Kirja: Ninka Reittu, Silloin kun on superolo
					

Koonnut: 	OLIPA KERRAN...	haltija 	jota kukaan ei 	koskaan kutsunut 	juhliin.
Kuningas ja kuningatar 	saivat prinsessan 	ja järjestivät juhlat, 	johon kutsuttiin 	prinsessat, 	prinssit
ja haltijat, 	mutta yhtä haltijaa 	ei kutsuttu. 			
Miltä haltijasta 	tuntuu? 				

Haltija oli	vihainen.	Hän päätti	pilata ja sotkea	toisten juhlat.	
					
Haltija	puki päälleen	kamalan mekon	ja sarvet	ja harjoitteli	pelottavaa naurua.
					
Kuninkaan ja kuningattaren	linnassa	juhlavieraat	antoivat lahjoja	prinsessalle.	
					
Kun haltija	jota ei kutsuttu	tuli linnaan,	kaikki	pelästyivät	ja olivat hiljaa.
					

Haltija	huusi:	"Minua	ei taaskaan	kutsuttu	juhliin!
					
On väärin,	jättää yksi pois	juhlista."			
					
Miltä kuninkaasta	ja kuningattaresta	tuntuu?			
					
Vihainen	haltija	antoi lahjaksi	prinsessalle	ilkeän	taian.
					

Liite 8: Silmä, silmä, nenä, suu -leikkiohje

*Silmä, silmä, nenä, suu,
poski, poski ja leukaluu.*

*Käsi, käsi, massu ja napa,
jalka, jalka ja varpahat.*

*Silmä, silmä, nenä ja suu,
sinuun minä rakastun!*

Kosketetaan molempia silmäkulmia, nenää ja huulia,

Pyöritetään sormenpäällä molempia poskia ja kosketetaan leukaa.

Silitetään vuorotellen käsivarsia, hierotaan mahaa ja kutitetaan napaa.

Silitetään vuorotellen jalkoja ja kutitetaan varpaita.

Kosketetaan molempia silmäkulmia, nenää ja huulia.

Halataan!

Suomalainen kansanruno

Liite 9: Rähäpiirakka -leikkiohje

Säe 1	Ota kiinni peukalosta,
säe 2	etusormesta,
säe 3	keskisormesta,
säkeet 4-5	nimettömästä,
säe 6	pikkurillistä.
Säkeet 7-10	Taputa vuorotahtiin käsiä reisiin ja kämmeniä vastakkain.
Säe 11	Lyö kolme kertaa käsiä reisiin.
Säe 12	Piilota hampaat huulien taakse (<i>"mummon hampaat"</i>).

Laura Ruohonen

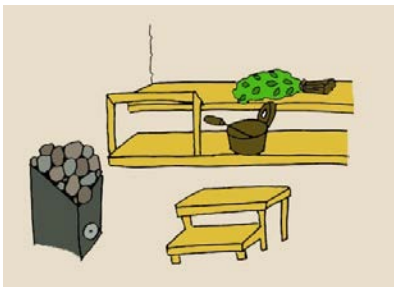
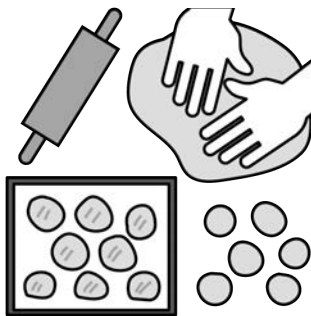
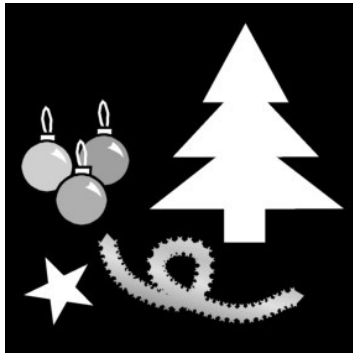
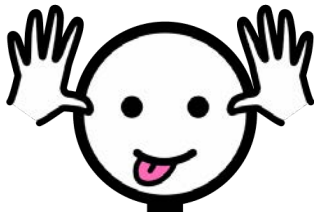

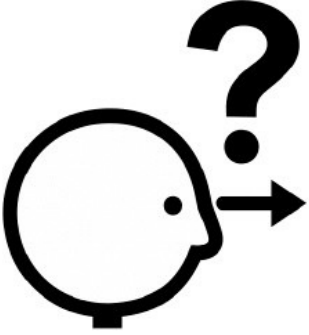
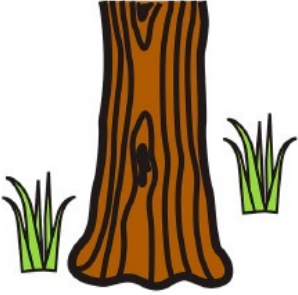
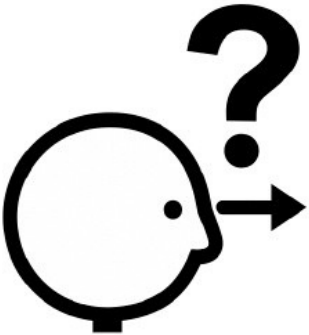
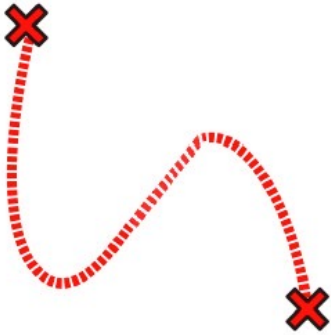
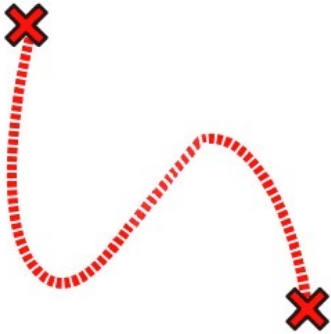
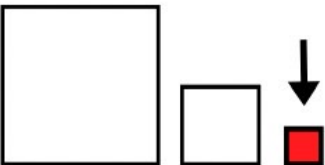
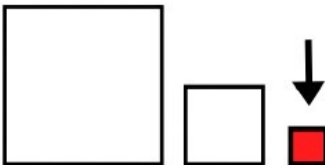
Liite 10: Taikinaloitsu -leikkiohje

Loru tehdään pareittain. Toinen parista on ensin leipuri ja toinen taikina, sitten vaihdetaan. Taikina asettuu lattialle mahalleen. Leipuri leipoo. Sovitaan mihin toista saa koskea ja mihin ei.

<i>Säkeet 1-3</i>	Hierotaan selkää.
<i>säkeet 4-7</i>	Silitetään kehoa päästä varpasiin.
<i>säkeet 8-10</i>	Kutitellaan hellästi selästä.

Kaija Pispä

Koonnut:	Keksi	itsellesi	tonttu	nimi.	
					
Tonttunimi	voi liittyä työtehtävään:	junatonttu	lahjatonttu	siivoustonttu	metsätonttu
					
navettatonttu	saunatonttu	kaivuritonttu	leipuritonttu	koristelutonttu	unenvartija-tonttu
					
Tonttunimi	voi olla	myös hassu.			
					

Katso, mistä	löytyy	tontun	kolo.		
					
Katso, mistä	löytyy	tontun	sala-	reitti.	
					
Rakenna oma	tontun	maja tai	sala-	reitti.	
					
Tonttu on yleensä	pieni.	Kerro, mitä	pienenä voi	tehdä.	
					

Liite 12: Tonttu kiertää taloa -leikkiohje

*Tonttu kiertää taloa,
tonttu kiertää taloa.*

Etusormi kiertää ympäri kasvoja kaksi kertaa.

*Katsoo ikkunasta,
katsoo akkunasta.*

Kosketetaan sormenpäällä molempia silmäkulmia
vuorotellen.

*Soittaa ovikelloa,
pim-pom.*

Painetaan nenää.

Pyyhkii jalat.

"Rärryytellään" (heilutellaan) huulia etusormella.

*Astuu sisään,
tervetuloa!*

Annetaan suukko käsiin ja heitetään se matkaan.

Versio suomalaisesta kansanrunosta

Liite 13: Tarinakaava kuvin

KUKA/HAHMO

MISSÄ/PAIKKA

MITÄ TEKEE

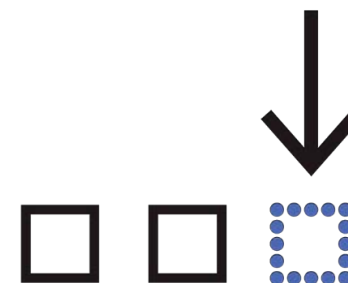
YLLÄTTÄVÄ KÄÄNNE

MITÄ SITTEEN TAPAHTUU

MITEN TARINA LOPPUU

Liite 14: Koneen tietokortti

KONEEN TIETOKORTTI

Koneen nimi: _____

Valmistettu: _____

Tehtävä: _____

Anturit ja niiden tehtävät: _____

Huolto: _____

Valmistaja: _____

Liite 16: Konkis-leikkiohje

Konkis, Konkis, Poljetaan jaloilla vuorotahtiin.

koira metsään menee.

Konkis, Konkis,

koira metsään menee.

Mitä vastaan tulee,

Kuulostellaan paikoillaan.

kuka vastaan tulee?

Kerrotaan, mitä koira näkee/säikähtää.

Sipu sapu, sipu sapu,

Suihkitaan kämmeniä vastakkain.

koira kotiin juoksee.

Sipu sapu, sipu sapu,

koira kotiin juoksee.

Versio suomalaisesta kansanrunosta

Liite 17: Resepti

RESEPTI

Tuotteen nimi: _____

Ainekset ja määrät:

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Valmistusohje: _____

Tarjoiluvinkki: _____

Liite 18: Lunta putoo -leikkiohje

Säe 1	Heilutellaan sormenpäitä ylhäältä alas.
säe 2	"Kudotaan" käsillä.
Säkeet 3-4	"Vedetään rukkaset" molempiin käsiin.
Säe 5	Taputetaan käsiä.
Säe 6	Taputetaan pyllylle.
Säe 7	Taputetaan päätä molemmilla käsillä.
Säe 8	Silitellään päätä.
Säkeet 9-10	Tömistellään jalkoja.
Säkeet 11-12	Heilutellaan sormenpäitä ylhäältä alas.

Kaarina Helakisa

Liite 19: Pukeminen -leikkiohje

Loru leikitään lattialla istuen.

Säe 1	Lyödään kämmenet yhteen.
Säkeet 2-4	Vedetään "sukka" vasempaan jalkaan ja oikeaan jalkaan.
Säe 5	Kammataan hiuksia,
säe 6	pörrötetään hiuksia.
Säkeet 7-9	Napitetaan paitaa kaulasta helmaan.
Säkeet 10-11	"Vedetään" molemmilla käsillä hattu päähän ja "solmitaan" leuan alta.
Säkeet 12-13	"Vedetään" lapset käteen, ensin vasempaan, sitten oikeaan.
säe 14	Tehdään sormella "raitaa" ja viedään se kutittelemaan jotain kehon osaa.

Kaarina Helakisa